

دهستوری هه‌ریمی کوردستانی عێراق خویندنه‌وهیه‌کی نه‌کادیمیانه‌ی بابته‌ی

د. ره‌ئوف عوسمان
نه‌ندامی په‌رله‌مانی عێراق

دهستوری هه‌ریمی کوردستانی عێراق

خویندنه‌وه‌یه‌کی ئه‌کادیمیانه‌ی

بابه‌تی

د. ره‌ئوف عوسمان

ئه‌ندامنی په‌رله‌مانی عێراق

سەرەتایەکی پېویست

ئەو كاتەى كە شە پۆلىكى بەرفراوان ئە نوسىن و شروڤە كەردن و نارهزايى و گەفتوگۆى جۇراوجۆر
ئە سەر دەستورى ھەرىمى كوردستانى عىراق ھاتە ئاراوھ و رۆژنامە كوردىيە كانىش بە جدى
سەرقالى ئەم بابەتە گەنگە بوون، بەندە ئە بەغدا بە ئىشوكارى پەرلەمانەو ھەرىك بووم،
بەلام گەنگىي و چارەنوسسازى بابەتەكە وايلىكەردم كە ئە ناخى خۇمدا بىريارى ئەو بەدەم كە
دەستورەكە بخوینەمەو بەگویرهى توانا و ریدەركەردنم، شتىك بنووسم و ھاوبەشییەكى بچكۆلانە
ئە نجامبەدەم، ئەوھى جیگای سەرنج و خەم بوو بۆم، ھىچ یەك ئەم (۵۷) ھاوری
پەرلەمانتارانەم ئە ھاوبە یمانى كوردستان ئە بەغدا، من ئاگاداربم، شتىكيان ئەو بارەییەو ئە
بە (ئا) وە ئە بە (ئە)، ئە بە (ئا-ئە) ئەنوسى و بە خشكەیی بە لایاندا گۆزەرى كەرد، واتە
دەستورىش ﴿ ئەرۆى ئوغر نەزەر ناكەى ﴾ .
ھیوادارم ئەم نوسینەم ھاوبەشییەكى بچكۆلانە ئە دارشتنى دەستورى ھەرىمى كودستان دا بكات،
ئەم پتر ئە ھەفتا خالەى كە نوسیمە ئەگەر تەنھا یەك خالیشى سوودی بییت، ئەو جیگای
دەخوشى و شانازیمە بەو ھاوبەشییە، خو ئەگەر ئەم تیبینیانەش خزانە سەر شۆستەى دەستورو
كەلكیان نەبوو، دیارە مائی قەلب سەرەو لای خاوەنیەتى.

دهستور، نه و قه واته پر مپهرو گرنه گه په په یوه نډیبه کی توند و قوول نه ک به ته نیا له نیوان دهسه لات و گه لدا فه راهم دینیت، به لکو په که نیداری و قه زانی و جیبه جیکه ره کانی دهو له تیش به کومه لیک به ندو ماده ی جوړ به جوړو دوا جار یاساش پیکه وه گریه دات، نه ک هر نه مهش به لکو بنکه ی په یوه نډیبه کانی ولات له گه ل دهره ودا داده مه زیننی و نه و سیاسه تانه ی که دهسه لات له بواره جیا جیا کانی ژیا ندا په پیره ویده کات، له نیو به نده کانی دهستوره وه سه رده ردینن، واته نه بوونی دهستور له هر ولاتیکدا خولانه وه په کی بی مه و دایه به دهوری وه همدا و روو به روو بونه وه په کی هه همیشه یبه له گه ل واقیعدا به بی نازوقه ی به ره نگاریبه کی یاسایی و شهرعی، با نه وهش وه بیری خوینهر بهینه مه وه که ولاتیکه وه کو به ریتانیا تا نیستا دهستوری نیبه و به ته نها پشت به و یاسایانه ده به ستیت که هه همیشه له گوران و به ره و پیش چووندان . گه لی کورد به هه موو چین و تویره کانیبه وه ده بیت خاوه نی دهستور بیت و پیویسته هه موو توانا و لیهاتووی و پسرپوریبه کیش بخه ی نه گه ر بو بنیاتنانی دهستوریکه تیرو ته سه ل و گونجاو له گه ل بارودوخی سیاسی و نیداری و ژیا ریی نه م سه رده مه ی عیراق و دهو رو به ردا، دیاره که ده نیم (گونجاو) مه به ستم له وه نیبه که داهاتوومان له بهر چاو نه بی و هر به ته نیا وه لامی کیشه کانی نیستا بدینه وه .

دهستوری کوردستانی عیراق، ده بیت وه نه و کورپه نازیزو دلوقانه بی که دوا ی چه ندین سا ل نه چه وسانه وه و قرکردنی به کومه ل چاوی هه لپه ناوه، توند به سنگه وه بگری و بگریته سیمبولی قوناغیکه گرنه له میژووی کوردا و جیگای ریزو نه وازشی هه موو لایه کمان بیت و له هه مان کاتیشدا ناوینه په کی بالا نمای خواسته کانی میله ت بیت، با نه وهش نه بویرم، که دوا خستنی نه م دهستوره بهر پر سیاریتیبه کی میژوویبه و نه ده بوو ناوا دوا بکه ویت، چونکه دوزمنانی کوردو شو قینیبه سه رسه خته کان هیند که م فرسه ت و داخ له دن، که هه همیشه له هه ل ده گه رین بو پاکتاو کردنی نه م قه واره په ی که به خوینی سه دان هه زار کورد هاتوته کایه وه . هر له روانگه ی گرنگی دهستوری هه ریمی کوردستانه وه ده مه ویت چه پکی تیشکی ره خنه گرانه ی بابه تی بخه مه سه ر هه ندیک که ندو کو سپی نه م دهستوره وه، به و هیوا په که هاو به شیبه کی بچکولانه نه نه جامد ابیت، مه رجیش نیبه بو چوونه کانم سه د له سه د مه به ست بیکن، به لام هه و لیکه له و چه ندین هه و له ی تر، چونکه دهستوردانان له هه ندیک قوناغدا کاری

دهسته جهمعیه و زۆربهی خه لکه روناکبیر و رۆژنامه نوس و یاسازانه کان و سیاسه ته تداران به شداریده کهن له دارشتنیدا.

سه رهتا با له (دیباچه) وه دهستی بکه م، نه گهر بو دانانی یاساکان (أسباب موجبة) ببیت، ده شیت بو ده ستوریش (دیباچه) هه ببیت، نه گه ل جیاوازی نه همیه تی نه م دوانه دا. وشه ی (دیباچه) له به ره تا فارسیه و (تعریب کراوه) و به واتای (سه ره تای رازاوه) یان (پیشه کیه کی دلوقان)، نه م بواره دا دیباچه دل و گیانی ده ستوره و چه تری سه ریه تی و ده توانین به پالفته و ده رهاویشه یه کی به نده کانی ده ستوری له قه له مبه دین، له دیباچه دا هیما ی یاساکان و په یوه ندیبه کانیان و نه همیه ته هه میسه یبه کانیان ده رده که ون و جوړیک له پاساوی یاسایی فه رمی ده سه لمینن، دیاره له هه ندیک ولاتا حساب کردن بو تیکستی دیباچه (ملزم) هه و له هه ندیک تریا به ته نیا وه ک ده قیک پیرو زو گرنگ مامه له ی له گه ل ده کریت. خو له هه ندیک ده ستوردا دیباچه هه ر نیبه یان چه ند رسته یه کی که مه.

دیباچه که ی ده ستوری هه ری می کوردستانی عیراق، نه گه ل خودی ماده کانی ده ستوره که دا، هه میسه یان له هه ندیک شویندا، به هیلیکی هاوته رییدا نارپون و لیکدا برده بن، نه وه ی که نیجگار نه مه ده سه لمینی شیوازی دارشتنی نه م دوو بابه ته یه، تیبینیه کانم له مهر دیباچه له م خالانه دا وه ده رده که ون:

۱) له دیباچه که دا هیچ هیما یه کی میژووی دیرین بو ره سه نایه تی کورد له م ناوچه یه دا به دینا که یان، لانیکه م نه گهر به چه ند رسته یه کی خه ست هیما بکرایه بو نه و ده وه تی میدیایه ی که رۆژانه له مارشی (نه ی ره قیب) دا ده گوتریته وه، یان یه که مین چاو کردن وه ی مروف له نه شکه وته کانی (شانه ده رو هه زار میرد و زهرزی)، یان به لانیکه م به چه ند رسته یه کی سفت و چر تیشک بخرایه ته سه ر ده رهاویشه نیگه تیغه کانی شه ری چاندییران و ریکه وتنامه ی سایکس بیکو و سیقه رو دوا جار نوزان، ته نیا مه به ستم له م خاله، به ره په رچدانه وه ی نه و عه ره به شو قینیا نه یه، که کورد له سه ر خا که که ی خویشی به غه واره و میوان ده زانن، ده ببیت بپرسین نه وه جو له که بو له دیباچه که یاندا (له (ته لود) تا (هولوکوست) هونویوانه ته وه؟ یان میسریبه کان له دیباچه که یاندا له نه هرام و فیرعه ونه کانه وه ده ستییده کهن، یان له دیباچه ی فلیپیندا باسی (لا پو لا پو) کراوه، واته نه و پالته وانه فلیپینییه ی که به ته ور

(ماجه لان ی) له تله تکرد، ته نانه ت خودی دهستوری عیراقیش ههر له یه که م رسته وه شانازی به میژینهی عیراقیه کانه وه دهکات و دهئیت: (نحن أبناء وادي الرافدين، موطن الرسل والأنبياء ومثوى الأئمة وصناع الكتابة ورواد الزراعة ووضع الترفيم، على أرضنا سنّ أول قانون وضعه الانسان، وفي وطننا خطّ أعرق عهد عادل لسياسة الاوطان وفوق ترابنا صلتى الصحابة والأولياء ونظر الفلاسفة والعلماء وأبدع الأدباء والشعراء...)

واته به شیوهیه کی ناراسته وخو ناماژهیان به سوّمه ریی و بابلیی و ئاشورییه کان کردوو که عه ره بيش نین؟! ده توانرا به م نه وهنده رسته یه و به خهستی باس له رابوردوی کورد بکرایه، به لام مه خابن نه کراوه و ده شیئت له داهاتوودا ئاور لهم بابته گرنکه بدریته وه، چونکه نه و دیباجه یه وانه گه یه نی که کورد ههر له خو یه وه هه لتوقیوه و هیج مه رجه عیه تیکی میژووی نییه و له نه نفاله کانه وه دهستی پیکردوو؟!)

(۲) دیباجه که له پرووی دارشتن و ستاتیکیای شیوازه وه لاوازو ره کیکه، من وای بو ده چم که جگه له په له کردن، نه و براده رانه به کوردی بیریا نکر دو ته وه و پاشان نه و بیرو ناوه رو که یان ئاخنیوه ته چوارچیوهی زمانی عه ره بییه وه، که نه مه خو ی له خویدا کی شهی گونجان دینیته ئاروه، به تاییه ت له مامه له کردن له گه ل وشه و رسته دا. هه ربو نمونه (إزالة ما یربو علی أربعة آلاف وخمسمائة قرية عن بكرة أبيها) لیردها مه به ست له (إزالة)، (حرق وتدمیر) ه، به لام ئایا (إزالة) وینای (تصور) نه و واتای کاو لکردن و سوتاندنه به جوانی ده به خشیته خوینهر؟!)

بیگومان نه خیر، ئایا (عن بكرة أبيها) هیزی نه وهی تی دایه که بییته چه تری دهستور؟! ئایا رسته ی (محررا لطاقت ابناءه لبناء) ره کی و بی پیز نییه؟ به تاییه ت (أبناءه لبناء) که دووباره بوونه وهی دوو وشه ی ئیجگار لیك نزیکن له پرووی پیته کانیا نه وه. رسته ی (إزالة ما یربو..... الخ) ههر هه مووی به خسته سه ری (عطف)، چاوگ (مصدر) ته واوده بییت، وهک (تغییر، تهجیر، إجبار، ..... استخدام... ال)، به لام له نا کاویکدا رسته ی (وساقت الالف) دهکات به سه ریا، واته خوینهر تووشی لی کدا برانی ریتمی خسته سه ری (عطف) ی وشه کان ده بییت و له ری زمانی عه ره بيشدا نه م جو ره په یوه ندییه له نیوان رسته دا نییه، نه گه ر له جیاتی (وساقت)، (حیث ساقت) بوایه رسته که ئاهیکی به به ردا نه هاته وه. نازانم نه م ساده له و حیه له پای چی؟ نه م لاوازیه بو؟)

٣) يه كيك له بنه ما زور پيوسته كان بو دارشتني نه م جوړه تيكسته گرنه، كورت بری و روونی گه ياندنی مه به ستو دووركه وتنه و هیه له ته مومژی، به لام مه خابن نه م دیباچه یه نه م بواره دا نه م مه رجانه ی نه هیناو ته دی، سه یركه ن: ته واو كهری واتای (وتقدیرا منا.....) دوا ی كهوت دیر دیت كه ده كاته (فلقد) واته زهینی خوینه ر تا ده كاته (فلقد) له ساید دهرده چیت و وزه ی (انتباه) له نیوه ندی نه م كهوت دیرده دا په رتده بیته؟! نه م جوړه دارشتنه له ناست نینشایه كدایه كه سه ری سالان ماموستا بو خویندكاری دنوسیتته وه بو دهرچوون، نه ك نمره ی زور!

باشه (وتقدیرا) نه م (و) ه چیه و چ روئیک ده بینی و بو هاتووه؟ رسته ی (منحه الله لبني البشر من حق في الحرية) هه نه یه، ده بوو بگوترايه (مما منح الله بني بشر من حق في الحرية)، چونكه (منح) هه ر نه م دوو (مه فعوله) وهرده گریته و نابیتته سیان. نایا رسته ی (شهد التاريخ لها من مثل وتمثلت) دان نائنا كاته وه و نه م دوو وشه لیک نزیكه (مثیل و تمثلت) به ته نیشته یه كه وه هه ستی جوانناسیمان ناروشینی؟

٤) زوربه ی خالبه ندیبه كانی وهك (پنت، فاریزه، :) له جیی خویدانیبه و نه مه ش ده بیته هو ی تیکدانی واتاو جوړیک له تیکه لاوبوون، به لام كاتیک سه یری دیباچه ی ده ستوری عیراق و خالبه ندیبه كانی ده كه یین، بو مان دهرده كه ویت كه نه وان پتر گرنگیان داوه و به داخه وه له پیش نیه وهن كه نه ده بوو و ابیت.

٥) نایا رسته ی (محررا لطافات ابناءه لبناء كوردستان وطنا موحدنا للجميع)، وشه ی (لجميع) مه به ست له كی یه و ده شیت ته فسیری جیا جیای بو بكریت وه مه رجیشی نیبه هه مووی له به رژه وه ندی كوردبن نایا وشه ی (كوردستان وطنا موحدنا) مه به ست له هه موو كوردستانه؟ وه تا چه ند له گه ل ده ستوردا دیتته وه؟! تكایه به وردی چاره سه ری نه م كیشانه بكه ن، چونكه (فره ته نویلی) بو دق، سه رچاوه ی كیشه یه، به تاییه تی بو ده قی ده ستوری هه ری میك كه هینده دوژمنی شو قینی و سه رسه ختی ببیت و ناكریت حسابیان بو نه كریت و به خرا پترین نه ینگریان له قه نه م نه ده یین.

٦) له بواری ره وان بیژیدا (به لاهه) دیباچه كه ده سكورته و رسته و ده سته واژه كانی نه گونجاون به به راورد له گه ل دیباچه ی ده ستوری عیراقدا، دیاره كه ده لیم ره وان بیژی مه به ستم زمانی

داهینان و فەنتازیای خەیاڵ نییە ، بە ئکو بە پیۆزی و خوشرەویی تیکستە کە یە ، چونکە رستە ی لاواز خویندەنە وە ی جۆر بە جۆری بۆ دە کرێت و ئە دوا جاردا هەر بە سەر خاوەنە کە ییدا دە شکیتە وە . وە ک ئە سەرە تادا گۆتەم ، ئە گەر هەر ئە بناغە وە دە ستورە کە بە عەرەبی نوسرا بیته وە ، دیارە بە کوردی بیریان کردۆتە وە و دوا جار بە عەرەبی دایانرشتوو وە ئە مە یە هۆکاری لاوازیە کە ، خۆ ئە گەر بە کوردی نوسرا بیته و دوا یی وە ریان گیرا بیته سەر زمانی عەرەبی دیارە عوزرە کە هەر قبۆل نییە .

ئە سەرە تادا ویستم بە زمانی عەرەبی بابە تە کە بنوسم ، بە لام ئە دوا یدا بریاری کورد ییدا ، یە کە م : ئە بە ر ئە وە ی کە ناحە زان ئە فرسە ت دە گەر یێن و با عە ییە ی خۆمان هەر خۆمان بیزانین . دوو وە م : مە بە ستی سەرە کی مەن چارە سەر کردنی بابە تە کە یە و سەر خستنی تە ئە ک ناو زرا ندنی ، چونکە ئە دە رە وە ی هەر ییم عە یی خۆمان هەر بە رە وە رۆ ی خۆمان دە کرێتە وە و هە موشمان ئە ئاستیا بە ر پر سیارین .

(۱) مادهی دوو، کۆمه ئیك كیڤشی له خۆی گرتوو، به تاییه تی له برگهی دوهمدا که ده ئییت ﴿ یتیم
 تحديد الحدود السياسية لأقليم كردستان ﴾ باعتماد تنفيذ المادة ۱۴۰ من الدستور الاتحادي
 ﴿، دهمه ویت بیرسم ئایا داریژهرانی ده ستور هه ریمیان به ستوته وه به مادهی (۱۴۰) وه، یان
 به پیچه وانه وه، به بۆچونی من به ستته وهی چاره نوی پانتاییه کی گه و ره به یاسای (۱۴۰) وه
 نه ده بوو به و تیکسته بوایه و حه ق و ابوو مه به ستته که رونترو ده ستته و یه خه تر بوایه، جگه
 له وهش نه گهر بگوترایه ﴿ الحدود الادارية ﴾ پاشه کسه ی که متری تییدا ده بوو، له گه ل
 نه وه یشدا ﴿ تحديد الحدود ﴾ رسته یه کی ناسازو نه گهر بوتریت ﴿ ترسیم الحدود ﴾
 مه به ستته که پتر ده پیکیت و ره ساتر ده بییت. له لایه کی تره وه به هیج شیوه یه ک باس له
 ناوچه کانی ﴿ بدره-جسان ﴾ نه کراوه، نه مه له کاتییدا که (ی.ن.ک، پ.د.ک) ریکخراویان
 هه یه له م دوشاره دا، و نازانم هه ئویستیان چی ده بییت به رامبه ر به ریکخراوه کانیان؟! من
 نائییم داوای راسته و خۆی نه م دوشاره بکریت، چونکه له م ده رفه ته دا قبول ناکریت، به لام
 ده بوو به برگه یه ک باس له مادهی (۴) ده ستوری عیراقی بکرایه و بیه سترایه ته وه به
 به رژه وه ندیه نه ته وایه تیه کانی نه م دوشاره وه، به لایه نی که مه وه له بواری به کاره یانی زمان و
 که لتور و رونا کبیری وه. هه ندیک هه و آل و ده نگۆی نه وه هه یه، که گوایه له سه ر داوای به ریز
 عبدالعزیز حکیم ناوی نه م دوشاره لابه راوه له به ره نه وه ی نه وان ده یانه ویت نه م دوشاره بخه نه
 نیو سنوری ناوچه کانی فیدرالی داها توی خۆیانه وه؟! وه ک عه ره ب ده ئین ﴿ الشیئ بالشیئ
 یلنکر ﴾، حه زده که م له م بۆنه یه دا نه وه بیری خوینهر به ینمه وه که له سه ر به ندی ده نگدان
 له سه ر سیستمی فره بازنه یی و یه ک بازنه ییدا بۆ هه ئبژاردنی په ره مان، به نده زۆر به
 په رو شه وه داوام له به ریز عبدالعزیز حکیم کرد که با نه وانیش له گه ل (هاوپه یمانی
 کوردستان) ده نگ بۆ سیستهمی یه ک بازنه یی بدن و نه وه م بۆ رو نکرده وه که ئیمه ی
 هاوپه یمانی، فره بازنه یی زیانی گه وره مان ئی نه دات، به لام نه و-مه خابن- زۆریه توندی
 وه لامی دامه وه و وتی به رژه وه ندی ئیمه له فره بازنه یی دایه با بخریته ده نگدان، دیار بوو نه و
 ده یزانی نه وان زۆرینه ن و ده ییه نه وه، نه وه بوو بردیانه وه و ژماره ی هاوپه یمانیش له ۷۵

کورسییه وه بووبه (٥٨) ، چونکه له وسه رو بهندهدا واته دهورانی ﴿ الجمعية الوطنية ﴾ سوننه کان نه هاتبونه په رله مان وهك هیزکی کارا . دیاره من ناتوانم ماف لهو بهرپزه بسه نه وه له سه ر نه و رایه ، چونکه حه قی خو به تی و بهرژه وهندی سیاسی خو ی دهویت ، به لام نه ی بو ئیمه به جاریك پایدۆز له م دووشوینه به یه کجاری بکه یین؟! هه رچه نده وهك گوتم ده توانرا له گه ل ناوه ینانی نه م دووشوینه دا باس له برگه کانی ماده ی (٤) ی دهستوری عیراق بکرایه بوئه وه ی به لایه نی که مه وه مافه که لتوری و فیرکاریه کانی (التعليم) نه م دووشاره مسوگه ر بکرایه وله کیس نه چونایه . هه روه ها له ماده ی (٢) و برگه ی سییدا وشه یه کیان بیرچوو ه که نه ویش (عیراق) واته ﴿ لایجوز تأسیس اقلیم جدید داخل حدود کردستان - العراق ﴾ .

(٢) له ماده ی یه که مدا هاتووہ ﴿ کردستان □ العراق اقلیم ضمن دولة العراق الاتحادية ، نظامه السياسي برلماني جمهوري ديموقراطي ﴾ حه زده که م نه وه بلیم وشه ی (په رله مان) فراوانتره له وشه ی (نیابی) ، واته په رله مان له دووبه ش پیکدییت ، وهك له بهریتانیدا هه یه ﴿ مجلس العموم ﴾ و ﴿ مجلس اللوردات ﴾ ، یان ﴿ مجلس النواب ﴾ وه ﴿ مجلس الاعیان ﴾ ، یان ﴿ الجمعية الوطنية ﴾ وه ﴿ مجلس الشيوخ ﴾ به پیی به کاره ینانی نه و وشه یه واته (برلمان) ، ده بوو له گه ل په رله مانی کوردستان ، مه جلیسیکی بالآتر وهك (الشيوخ) یان (الاعیان) ، دا به زرایه ، بو له نگه ر گرتنی نه و وشه یه ، له وه ده چیت جیاوازییان له نیوان نه و دوو وشه یه دا نه کردییت .

(٣) له ماده ی (٣) دا گو تراوه (الشعب مصدر السلطة وأساس شرعيتها) ده بوو بگو ترایه (السلطات) ، چونکه مه به ست له هه رسئ ده سه لات ه که یه .

(٤) له ماده ی (٣) برگه ی دوومدا ، ده ئییت (لا ينتقص من سيادة و سمو دستور إقليم كوردستان وقوانينه ولا يحد من صلاحيات سلطات الأقليم الواردة في المادة (١١٥) والمفكرة (ثانياً) من المادة (١٢١) من الدستور الاتحادي تناول القانون الاتحادي أموراً ضمن الإختصاصات الحصرية للسلطات الاتحادية الواردة في المادة (١١٠) من الدستور الاتحادي وأموراً أخرى خارجة عنها) رسته ی (تناول) هاتوو ه ، که نه شازه و ناگو نجیت له گه ل رسته ی پیشودا و هیج به یه کیانه وه نابه ستیته وه ، له کو تایی رسته که دا ده ئییت ﴿ وامورا اخرى خارجة عنها ﴾ رسته یه کی نادیاره و نازانین نه و شتانه چین! حه زده که م نه وه ش نه بویرم که رسته ی دهستوری

تۆكمه نابیت به نه ری (نه فی) ده ست پی بکات، نه وهی نه م بوچوونه پشت راست ده کاته وه په رتوکی رځخراوی (UNDP) یه سه باره ت به دارشتنی ده ستور و یاسا.

(۵) ماده ی پینچ ده ئیت :- (یتکون شعب إقليم کوردستان من الکرد ، التركمان ، العرب ، الکلدان ، والسریان والأشوریین ، الأرمن وغيرهم ممن هم من مواطني إقليم کوردستان) دقبوو ﴿ واولعطف ﴾ له نیوان ﴿ الاشوریین ، الأرمن ﴾ دابنرایه ، چونکه دانه نانی نه و (و) ه نه وه ده سه لمینیت که اشوری و ارمنی یه که نه ته وهن و هر نه مه شه که هه ردوو نه ته وه که ی توره کردوو له م ده ستوره و فشاریان بو هیناوه .

(۶) ماده ی (۶) له ماده ی (۲) ده ستوری عیراقی ده قوادهق وه رگیراوه ، به تاییه ت برکه کانی (۱ ، ۲ ، ۳) خویندنه وهی ماده که به وردی تیکه ل و پیکه ئیه که ده ورژنییت ، چونکه هه ندیک جار پرسه بنه ره تیه کانی دیموکراسیه ت به واتا فراوانه که ی ، له گه ل هه ندیک له ده سه واژه کانی نه حکامی ئیسلامدا به هیلیکی هاوته ربیدا نارون و به ریه که ده که ون ، دیاره یاسا بنه ره تیه کانی دیموکراسیه ت به ته نیا هه ره له بژاردن نیه واته هه ر (وامرکم شوری بینکم) نیه ، به لکو کومه ئیک نازادی و هه لسوکه وتو تیکه لای هه ردوو ره گه زو ..... هتد . هه ر بو نمونه هه لگه رانه وه له ئاینی پیروزی ئیسلام و چوونه سه ر دینیکی تر له ئیسلامدا ﴿ رده ﴾ یه و حوکی تا کوشتنی له سه ره ﴿ یاایها الذین امنوا من یرتد منکم عن دینه فسوف یأتی الله بقوم یحبهم ویحبونه اذلة علی المؤمنین اعزة علی الکافرین ﴾ هه روه ها پیغه مبه ر (د . خ) ده فهرمویت ﴿ من بدل دینه فاقتلوه ﴾ برکه ی نه م ماده یه جاریکیتز له گه ل ماده ی (۱۹) برکه ی (۹) دا تیکه ل ده بیته وه . له به رنه وهی له ۷۰٪ ی مالیزییا موسولمانه و نه وی تریشی بوزی و ئاینه کانی تره ، ده ستوری نه و ولاته ده ئیت هه ر موسولمانیک بجیته سه ر ئاینی بوزی ، ره گه زنامه ی مالیزیی لیده سه نریته وه ، به لام نه گه ر بوزیه که موسولمان بییت ئاساییه ، ئاین گورین له هه ندیک رژیمی دیموکراسیدا به نازادی بیروراو عه قیده حساب ده کریت و سزای له سه ر نیه ، لییره دا پرسیاریک خوی ده سه پینیت ، ئایا لیژنه ی پیاچونه وهی ده ستور له په رله مانی کوردستاندا نیه ؟ ئایا په رله مانتاره کورده کان به وردی یاساکه ناخویننه وه ؟ چه زده که م نه وه به خوینهر بلیم که لیژنه ی دانانی ده ستوری عیراق (۵۵) که س بووه ، که نوینهری هه موو گروپ و لایه نه سیاسیه کانی تیابووه ، جگه له م ژماره یه ش (۲۰) نه ندای تری

نوینەری ئەو لایەنەکانی کە لە (الجمعیە الۆگنیە) دا نەبوون هینراونەتە لیژنەکەووە بە هاوکاری هەموویان ئەم دەستورەیان فەراھەم هیناوە! ئەز نازانم ژمارە ی ئەو بەرێزانە ی کە دەستوری کوردستانیان داناوە چەندبوون و ئایا پیکهاتەکانیان نوینەرایەتی سەرچەم چین و توێژ و لایەنە سیاسیهکانی کوردستانیان کردوو؟! با ئەو هەش نەبویرم کە مادە ی (٦) هیمای نھینی ئەوتۆی تێدایە کە جیاوازی هەیه لەنیوان پراکتیزەکردنی سیستمی دیموکراسی و ئایینی ئیسلامدا، بەلام دانەرانی ئەم دەستورە دەرەقەتی چارەسەرکردنی نەهاتون و بەتیکەل و پیکەلیبەووە بەجیانیھیشتوووە لەمەشدا پشتیان بە دەستوری عیراق بەستوووە بیئەوێ ئەووە رەچاوە بکەن کە ئەو بەرگەیهی دەستوری عیراقیش توشی هەمان کیشە بوووە دەبیت چارەسەرکریت.

(٧) ماددە ی حەوت دەبیت (لشعب کوردستان / العراق الحق في تقرير مصيره بنفسه ، وقد اختار بإرادته الحرة أن تكون كوردستان □ العراق إقليمياً اتحادياً ضمن العراق طالما إلتزم بالنظام الديمقراطي البرلماني التعددي ....) ئەم بەرگەیه دا جوړیک لە دابراڤان هەستپێدەکریت ئە نیوان فۆرم و مەبەستدا، خوینەر بۆی هەیه بپرسیت بکەری (فاعل) فیعلی (الترزم) بۆ بەغدا دەگەریتەووە یان هەریم؟ هیچ پاساوێکی (مسوغ) (بونیاتگەرایی) بەنگەدار نیبە کە بۆ کامیان دەگەریتەووە، ئەگەر بۆ بەغدا بگەریتەووە دەشیت بلیین جوړیکە لە بزربوون لە نیوان هەرەشە و خوێبەدەستەووەدانا، دەقی دەستوری پتەوو توکمه ئەم جوړە حالەتە دا دەبیت قەگە ی داخراو بیت، چونکە تیکستی ئەم جوړە خویندەووە ی جیاوازی بۆ دەکریت و ئە ئە نجامدا دوژمنانی کورد بەسەر خۆماندا دەشکیننەووە، بەتایبەت ئەم دەستورە ی کوردستان کە لەرزوتای ئە دوژمنە شوڤینییهکان هیناوە و نابیت بە موو پاساویان بدەین.

خوینەرانی هیژا ئە رووداوێکی نزیک ئاگاداردەکە مەووە کە چۆن لا بردنی (ال - The) ئە ریکە و تننامە ی نیوان عەرەب و ئیسرائیل دا بوو هۆی مانەووە ناوچە ی (گابا) ی سینا بە دەستی ئیسرائیلیه وە بۆ ماوێ دەیه ها ساڵ.

دەقە کە ئە رەشنووسە کە دا بەم جوړە نووسرا بوو: ((الانسحاب الكامل من الاراضي المحتلة من قبل اسرائيل في حرب ١٩٦٧))، بەلام کە دەقە کە تەبیبیزکرایەووە بەم جوړە ی لیھات: ((الانسحاب الكامل من اراضي محتلة..... الخ))، دەقی لاوازو ناتوکمه بە چەندین مانا راقە دەکریت و لیکدەدریتەووە، زۆر نزیکە ئەووە ی عەرەب و ئیسرائیل، ساختە و فریودان

بووبیت، به لام ئیمه به دهستی خومان بو به دهقیکی لاوازی فرهمانا دهستوری خومان بنووسینه وه؟!

(۸) مادهی (۸) برگی (۲) رسته که به (لا) ی نه ری دهستی کردوه (لا تگون المعاهدات والاتفاقیات التي تبرمها الحكومة الاتحادية ...)، ئەم (لا) یه، لای گه وره یاساناسه کان گونجاونیییه، ئەوانه ده ئین رسته ی یاسای توکمه ده بییت به نه ری (مثبت) دهستی بکات نه ک نه ری (نفی) که واته رسته که ده بییت به م شیویه بییت ﴿ المعاهدات والاتفاقیات التي تبرمها الحكومة الاتحادية مع الدول الاجنبية غير نافذة... ﴾ ، با نه وهش نه بویرم که وشه ی (بحق) له و شوینه دا هیند نه گونجاوه و نایاساییه که چیژی قانون ناسی ده روشینی، به لایه نی که مه وه بگریت به (فی) واتاکه با شتر ده دات به دهسته وه.

(۹) مادهی (۸) برگی (۴)، (ترفع الاتفاقية التي تبرم بين إقليم كردستان وحكومات الدول الأجنبية الى الحكومة الاتحادية لأستحصال موافقتها ولا تكون الاتفاقية نافذة إذا رفضت الحكومة الاتحادية الموافقة عليها لأسباب دستورية وقانونية) ئەم په ره گرافه ئە نجامی نه داوه به دهسته وه، پیویستی به ته واو کردن هه یه و پرسیاریکیش ده روژی نی، که بیچه وان ه ی مانای تیکسته که یه، نه ویش: ﴿ اذا رفضت الحكومة الاتحادية الموافقة عليها لاسباب غير دستورية وقانونية؟! ﴾، ده بوو وه لامه که شی نه وه بییت که سکا لا ده بریته به ر (المحکمة الاتحادية) . با پرسیاریکی تر بوروژینم: باشه که نه و ئیتیفاقیییه نیوان هه رییم وه وه له ته بیانییه کان ناقانونیییه، بوچی به رزیده که نه وه بو حکومت له به غداد؟ که واته هه ره سه ره تاوه حکومتی هه رییم خوی خوی به هه له دا بر دووه و به بوچونی من ئەم برگیه ده بییت یان لابریت، یان چاره سه ریکی یاساییانه ی بو بدوژنیته وه. رسته ی ﴿ ترفع الاتفاقية ﴾ سیمایه کی روژنامه گه رییا نه ی هه یه و بو ده ستور ناشیت، ده بوو بوترایه ﴿ تعال ﴾ .

(۱۰) مادهی (۹) برگی (۱) و (۲)، وشه ی ﴿ التكافؤ والتناسب ﴾ پیکه وه پا به ندن به دابه شکردنی دا هاتی عیراق، واته عیراق ده بییت بره به شی کوردستان بدات ، به ریژی ﴿ التكافؤ والتناسب ﴾ ئەم رسته یه هه له یه چونکه ﴿ تكافؤ ﴾ یه کسانیییه ﴿ الكفاءة: حالة يكون بها الشيء مساويا لشيء آخر ﴾، به لام ﴿ تناسب ﴾ ریژییه، بو نمونه کوردستان ریژی ۱۷٪ ی بودجه و هه رده گریت. راستکردنه وه ی ئەم حاله ته به دوو شیوه ده گریت: ۱- یان نه وه تا (التكافؤ) لابریت.

٢- یان بوتریټ (التکافؤ النسبی).

نازانم چۆن په‌رله‌مانی کوردستان له‌م خالانه‌یان نه‌کۆلیوه‌ته‌وه‌و شروقه‌یان نه‌کردوو.

(١١) مادده‌ی دوانزه ده‌بیټ :- (لایقیم کوردستان استناداً الى الفقرة خامساً من المادة ((١٢١)) من الدستور الاتحادي قوات ((بيشمركة)) دفاعية لحراسة الإقليم تنظم تشكيلاتها و مهامها بقانون ولا يجوز تشكيل ميليشيات مسلحة خارج نطاق القانون ، نه‌گه‌ر له‌جیاتی (لا يجوز) بوترایه (یمنتع) زۆر به‌هیزتر ده‌بوو، جگه‌ له‌وه‌ش نه‌و دیوی تیکسته‌که‌ نه‌م واتایه‌ هه‌لده‌گریټ ﴿يجوز تشكيل ميليشيات مسلحة في نطاق القانون﴾، به‌لام، نایا نه‌مه‌ ده‌بیټ؟ گه‌ره‌که‌ چاره‌سه‌ی نه‌م ده‌قه‌ به‌ وردی بگریټ، چونکه‌ دروستکردنی میلیشیا حاله‌تیکی ترسناکه‌ و پپیوستی به‌ ره‌زانه‌ندی په‌رله‌مان هه‌یه‌ و نابیټ هه‌روا به‌ سانای تپپه‌ریټ، ده‌بیټ ده‌قیکی زۆر روون بیټ و به‌بی ره‌زانه‌ندی ٢/٣ ی په‌رله‌مان میلیشیا دروست نه‌بیټ. چونکه‌ دروستکردنی میلیشیا په‌یوه‌ندی به‌ باری نانساییه‌وه‌ هه‌یه‌.

(١٢) له‌ کۆتایی ماده‌ی (١٤) دا ده‌سته‌واژه‌ی ﴿وفق الضوابط التربوية﴾ هاتوو، نه‌م ده‌سته‌واژه‌یه‌ له‌ فۆرمی رۆژنامه‌وه‌ نزیکتره‌ وه‌ک له‌ به‌ندی یاسایی، جگه‌ له‌وه‌ش پره‌ له‌ ته‌م و مژو ده‌توانین بلیین ده‌قیکی کراوه‌یه‌ و ته‌فسیری زۆر هه‌لده‌گریټ و هه‌رگیز بۆ ده‌ستوریش ناشیټ.

(١٣) له‌ ماده‌ی (١٤) بره‌گه‌ی (٣) دا هاتوو که‌ هه‌ریمی کوردستان پابه‌نده‌ به‌ پیاده‌کردنی ماده‌ی (٤) ده‌ستوری عیراق، به‌لام مه‌خابن له‌ ماده‌ی (٤) بره‌گه‌ی (١) ی ده‌ستوری عیراقدا ناوی زمانی (نه‌رمه‌نی) له‌ هاوشانی زمانی تورکمانی و سریانی‌دا هاتوو، که‌چی له‌ ماده‌ی (١٤) بره‌گه‌ی (٢) ی هه‌ریمی کوردستاندا زمانی (نه‌رمه‌نی) لابراره‌، واته‌ لایداوه‌ له‌ ده‌ستوری عیراق و نه‌مه‌ش نابیټ، پاساوی نه‌م هه‌له‌یه‌ ده‌شیټ غه‌فله‌تی براده‌ران بیټ (سبحان من لا یخگا)!

(١٤) ماده‌ی (١٣) ده‌بیټ رسته‌ی ﴿لا يجوز﴾ بگۆریټ به‌ (یمنتع) چونکه‌ رسته‌ی نه‌ری (نفي) بۆ ده‌قی ده‌ستوری نه‌شیاوه‌ وه‌ک له‌ پیشدا باسه‌مانکرد، له‌وانه‌یه‌ پاساوی براده‌ران نه‌وه‌بیټ که‌ بۆ له‌ ده‌ستوری عیراقدا هاتوو؟! دیاره‌ له‌ویشدا هه‌ر به‌ نه‌شیاو داده‌نریټ.

(١٥) ماده‌ی (١٥) نه‌گه‌ر له‌جیاتی ﴿مع تشجيع وتبني﴾ بوترایه ﴿یشجع ویتبني﴾ پاراوتر ده‌بوو، بۆنه‌وه‌ی رسته‌یه‌کی فیعلی بخریټه‌ سه‌ر رسته‌یه‌کی فیعلی وه‌ک خوی. له‌ لایه‌کی تره‌وه‌

رستهی ﴿ ولا يجوز الاحتكار الا بقانون ﴾ رستهیه که بو چوونی فره هه ئده گریت به تاییه تی وشه ی (الاحتكار)، ده شیت بدریته پال هه ردوو جوړه که ی به ره مهینان (العام والخاص) وه هه روه ها بدریته پال (التنمية الاقتصادية)، دیاره له م حالته ته ره هایه دا ده ولته ت به ناره زووی خو ی به سه ر هه موو بواره کاند ا زانده بییت و ده توانیت ﴿ احتكار ﴾ بکات، هیوادارم چاره سه ری نه م رسته یه به وردی بگریت، چونکه ده رهاویشته ی باشی نابیت بو هه ری می کوردستان و که رتی گشتی (القطاع العام) بره و پیده دا، که سه رچاوه ی که نده ئییه .

١٦) ماده ی شانزه ده ئیت :- (على جميع سلطات الاقليم في ضوء مسؤوليتها حيال الاجيال الحالية واجيال المستقبل واجب حماية البيئة والمقومات الأساسية للحياة والبيئة الطبيعية والبشرية في إقليم كردستان وينظم القانون كيفية إنشاء المناطق المحمية والبرية والمنتزهات الطبيعية والحدائق العامة بقصد حماية الطبيعة والحياة البرية والحيوانات والنباتات الطبيعية والبراري وإبقائها في حالتها الطبيعية وعدم السماح بإقامة المباني أو أي نشاط آلي فيها) لیږده دا دا ده شیت هه نديک گورانکاری بگریت :
له جیاتی ﴿ مسؤوليتها ﴾ بوتریت ﴿ مسؤولياتها ﴾، جگه له وهش وشه ی ﴿ واجب ﴾ زیاده یه و ده بییت لابریت، که واته رسته که وای لیږدیت : ﴿ على جميع سلطات الاقليم في ضوء مسؤولياتها حيال الاجيال الحالية والمستقبلية حماية البيئة ﴾، با نه وهشم بیرنه چیت که وشه ی ﴿ أجيال ﴾ ی دووه میس زیاده یه و ده بییت لابریت. سه رباری هه مویشی عه رب ده ئیت ﴿ على ضوء ذلك ﴾ و ناییت ﴿ في ضوء ذلك ﴾. نه م وشه زیادانه ی که هیامام بو کردن له بواری ره وانبیژیدا عه رب پییده ئیت ﴿ الإطالة ﴾ چونکه هیج واتایه کی نو ی نابه خشیت، دیاره ﴿ الإطالة ﴾ هه رگیز ﴿ الإطناب ﴾ نابه خشیت و نه مانهش به لگه ی ساده له وحی دانه رانی ده ستوره .

١٧) ماده ی (١٧) ده شیت سی گورانکاری تیا بگریت :

- أ- رسته ی (وينظم) ، واوه که زیاده یه و ده بییت لابریت .
ب- له جیاتی (الاجيال الحالية والمستقبلية) وشه ی (الشعب) دابنریت کورت و ره ساتره .
ج- بوچی دوو جار بوتریت (المياه الجوفية) و (المياه السطحية) ، با شتروابوو بوترایه ﴿ المياه السطحية والجوفية ﴾ ، ده فه کانی ده ستور گه ره که پوخت و کورت و واتای پراو پر بدن

به دهسته وه، نهك دريژكردنه وهى بيتام و وهرسكه ر. ده مه وييت بيرسم نايا په رله مان
چاوديريكه رى زمانه وانى و نحوى نيه؟!

١٨) مادهى (١٨) بركهى (٣) ده ئييت (تنطبق الحقوق الأساسية للشخص الطبيعي في هذا
الدستور على شخص المعنوي أيضاً داخل إقليم كوردستان إذا كانت طبيعته قابلة لذلك)،
رستهى ﴿ اذا كانت طبيعته قابلة لذلك ﴾ هه رگيز رسته يه كى ده ستور ناميز نيبه و وشهى ﴿
طبيعته ﴾ چه ندين ته فسيري جيا جيا هه لده گريت، نهك هه ر نه مه ش، نازانين نه و ﴿ ها ﴾ يه
كه لكاوه به (طبيعته) ده شييت بو هه ردوو شه خسه كه بگه ريته وه، واته (الشخص الطبيعي) و
(الشخص المعنوي)، نازانم نه م په شوكان و تاك و فيقيه بو؟! چون ده ستور به و هه موو گرنگيه
به و دهرده ده برييت؟!

١٩) مادهى (١٩) بركهى (٧) ده ئييت (لكل شخص الحق في احترام حياته الخاصة والعائلية
والمنزلية وجميع إتصالاته وتتمتع المساكن وما في حكمها بحرمة ولا يجوز إنتهاكها أو دخولها
أو تفتيشها أو مراقبتها إلا بموجب القانون وبناء على أمر قضائي كما يحظر تفتيش أي شخص
أو ممتلكاته دون مسوخ قانوني) نه م بركه يه ده شييت گورانكارى تيا بكرت ﴿ ولا يجوز
انتهاكها أو دخولها أو تفتيشها أو مراقبتها إلا بموجب القانون وبناء على أمر قضائي ﴾،
ده توانين ﴿ وبناء على ﴾ لابه رين و بليين ﴿ أو أمر قضائي ﴾، هه تا رستهى ده ستور كورتتر
بييت گونجاوتره.

٢٠) مادهى (١٩) بركهى (٨)، ده ئييت: ﴿ لكل شخص الحق في الزواج وتكوين الاسرة ولا يجوز
إبرام عقد الزواج الا برضى طرفيه رضاه لا إكراه فيه)، نازانم دووباره بوونه وهى ﴿ رضى ،
رضاء ﴾ كه له ره گه زدا يه كن دان نالبوونه وهى تييدا يه يان نا؟ گونجاوه يان نا؟ بو رزگار بوون
له و دوخه ده بيت بوتريت ﴿ ولا يجوز عقد الزواج برضى لا إكراه فيه للطرفين ﴾

٢١) مادهى (١٩) بركهى (٩) ده ئييت :- (لا إكراهة في الدين ولكل شخص الحق في حرية الدين
والعقيدة والفكر والضمير)، جارى به ر له هه رشت (وى سه ره تاى رسته كه زياده يه، من
تينانگه م ﴿ الحق في حرية الضمير ﴾ چيبه و واتاى چى ده گه يه نى و كهى له عه ره بييدا شتى وا
هه يه؟ پيناسهى ﴿ الضمير ﴾ كه لى لق و پوپى ليده بيته وه و هيجيشيان بو ئيره ده ستنادن،
براده رانى ﴿ ده ستور نوس ﴾ سوډيان له مادهى (٤٢) ي ده ستورى عيراق وه رگرتوو وه ده قى
نه وييان هيناوه بو مان.

تۆبلیی ئەو نەزانن کە گواستنەوی هە ئە هەر سەرچاوەیە کە وە بیّت هەر هە ئە یە !!
من ئەمە بە جوړیک ئە خۆماندوو نە کردن و پشتبەستن بە تیکستی خە ئکی ترو نە گەران بە دوای
دەقی بە پیژو پڕ مانا و بە برشت دەزانم.

٢٢) مادهی (١٩) بڕگە ی (١٠) دەئیت: ﴿ لكل شخص الحق في حرية التعبير ويجب ضمان حرية الصحافة ووسائل الرأي والاعلام الاخرى وتعدديتها ولا ينسحب هذا الحق على التشهير أو التجاوز على حقوق الغير أو إهانة مقدساتهم الدينية أو التحريض على العنف أو الترويج على الكراهية بين مكونات شعب كوردستان /العراق ﴾، ئەم رستە یە دا پە ئە پە ل و بی سەر و بە ریبە کی فرە دەردە کە ویت:

(وسائل الرأي) مانای چیبە و چی دەگە یە نیت؟

ئە گەر مە بە ست ئە (وسائل الرأي) دەزگا و ریکخراوە کانی ﴿ راپرسیی ﴾ بیّت، دە بیّت بە روونی با سبک ریت.

(الاعلام الاخرى) زۆر بوار دە گریتە وە، هەر ئە نوسینی سەر دیوارە وە هە تا نە شەری قوتاً بخانە و ئە نتە رنیت و ریکلام و ..... هتد، دە بیّت ئە مە ئاماژە ی بۆ بکریت.

رستە ی ﴿ ولا ينسحب هذا الحق عند التشهير ﴾ کە ی رستە یە کی یاسا ئامیزە و ئە م پە ئە پە ل و خۆ سە غلە تکر دنە بۆ؟ با ئە و شەم بێر نە چیت کە بپرسە (هەم) ی لکا و بە ﴿ مقدسات ﴾ بۆ کی دە گە رپیتە وە؟ تە نیا شوینیک کە بۆ ی بگە رپیتە وە (الغير)، وشە ی (الغير) جوان نییە، چونکە (غير) وە ک ئە کتیبی (النحو الوافي / ج٣ / ص٢٥) دا هاتوو: ﴿ من الالفاظ المتوغلة في الابهام ﴾، وە ئە شیوە ی ئیزافە دا وە ک (غيرهم غير المغضوب عليهم) نزیک دە بیّتە وە ئە ناسراو ﴿ معرفة ﴾، بە لام هەر گیز (الـ) نایکات بە ناسراو، زۆر بە ی هەرە زۆری گرامەر ناسە عەر بە کان دە ئین (الـ) ناچیتە سەری و ئە گەر ئە هە زار جارا جاریک بچیتە سەری نایکات بە (معرفة)، من نازانم بۆ لیزنە ی دە ستور وشە ی ئە م جوړە ی بە کار هینا وە؟ هە قالینە ئایا ئە مە راستە؟ بۆ دە ستوری مبللە تیکی تازە بە خۆ دا هاتوو بە و دەردە دە بە ن؟ ئایا ئە گلە یی نە وە کانی ئیستا و دا هاتوو ناترسن؟ ئایا مبللە تی کورد بە و هە موو قوربانییە وە ئە وە ناهینتی کە تۆزی خۆ تانی بۆ ماندو کە ن؟

٢٣) مادهی (١٩) بڕگە ی (١٣) دە بیّت ئە م دوو وشە یە ی بخریتە سەر ﴿ الفكرية والثقافية ﴾ واته ﴿ واستثمار مواهبهم في التنمية الاقتصادية والاجتماعية والعلمية والفكرية والثقافية ﴾

﴿ تۆبلیی فیکرو رؤشنبیری لای داریژهرانی دهستوره که گرنگ نه بییت؟! دهنای بو له بیریان ده چییت؟! ﴾

۲۴) مادهی (۱۹) برگهی (۱۵) ده بییت: ﴿ الفن والادب والبعوث العلمیة حرة من القيود ﴾ نهم واتایه پیویستی به به لگه نیه و ده میکه سه لیئراوه که داهیئان به بی نازادی نایه ته گوری، له لایه کی تره وه نهم تیگسته نیجگار شاش و بی پیزه و عه رهب بو بابه تی گرنگی وه که دهستور هه رگیز رسته ی وا لاواز به کارناهیئیت.

۲۵) مادهی (۱۹) برگهی (۱۷)، یه که مین ده بییت :- (لكل شخص الحق في حرية التجمع وتشكيل الجمعيات والروابط والاتحادات وتسعى سلطات الأقليم لتعزيز دور منظمات المجتمع المدني واستقلاليتها ، كما إن لكل شخص الحق في التطاهر والأضراب السلمي وفق القانون) ده بییت وشه ی ﴿ السلمي ﴾ بگریت به ﴿ السلمین ﴾ چونکه سیفه تی (تظاهر، إضراب) ه. ۲۶) مادهی (۱۹) برگهی (۱۷) دووهم ده بییت (تحظر الجمعيات التي تتعارض اهدافها أو أفعالها مع أحكام هذا الدستور والقوانين أو تتخذ موقفاً مضاداً للتعايش السلمي والتقارب بين المكونات القومية أو الدينية لشعب كردستان / العراق)، ده بییت وشه ی ﴿ والقوانين ﴾ لابریت، چونکه وشه ی دهستور گشتگیرتره له (قوانین) و به دایکی یاساکان داده نریت وه ده بییت (أو) بگریت به (و)، واته رسته که وای لیئیت:

﴿ تحظر الجمعيات ..... مع أحكام هذا الدستور وتتخذ..... الخ ﴾ هه رووها له جیاتی وشه ی ﴿ والتقارب بين المكونات القومية ﴾ (التألف) وه (التأخي) گونجاوتره.

۲۷) مادهی (۱۹) برگهی (۱۸) یه که مین: ﴿ واحترام علم كردستان ونشیده الوطني ﴾، براده رانی دهستورنوس، وشه ی ﴿ شعار ﴾ یان له بیرچووه، که ده بییت بخریته سهر (علم، نشید) واته (واحترام علم كردستان ونشیده وشعاره الوطنيين)، هه رچه نده به داخه وه تا نیستا بو نه شید و شعار هیچیان بو نه کراوه و نهمه ش نیجگار که مته رخمی په رله مان نیشانده دات.

۲۸) دهستی کردنی رسته ی یاسایی به هییز باشتروایه به نه ری ﴿ نفی ﴾ واته (لم / لا / لم / لن / لا) دهستی نه کات، واته مادهی (۱۹) برگهی (۱۸) دووهمین، : (لا يجوز) ده بییت بگریت به (يحظر).

٢٩) مادهی (١٩) برڳه‌ی (١٨) سیهه‌م ده‌ئیت : (يعتبر الحزب الذي يسعى من خلال أهدافه أو

نشاطه .....) رسته‌یه‌کی لاوازه و یاساناسه میسرییه‌کان ده‌ئین وشه‌ی (يعتبر) بۆ بواری

ده‌ستور لاوازه و نابیت به‌کاربه‌ئیریت، جگه له‌وه‌ش ده‌قه‌که هه‌ر نامه‌فهوم و برست لیبراره.

٣٠) مادهی (١٩)، برڳه‌ی (١٨) پینجه‌مین ، : رسته‌ی (وتلتزم سلطات إقليم كردستان بمحاربة

الأرهاب بجميع أشكاله والعمل على حماية أراضي الاقليم من أن تكون مقرا أو معبرا أو ساحة

لنشاطه) رسته‌که لاوازه و ده‌بیت (لنشاطه) لابریت و بکریت به (لنشاط الارهابي).

٣١) مادهی (١٩)، برڳه‌ی (١٨) شه‌شه‌مین ده‌ئیت :- (على الحزب أن يعلن عن موارد ومصادر

تمويله وكيفية التصرف بها للسلطة المختصة قانوناً)، رسته‌که لاوازه و به‌هوی به‌هه‌ئه

به‌کاره‌ئینانی (قانون)، ده‌بیت بکریت به (وفق القانون).

٣٢) مادهی (٢٠)، برڳه‌ی ٢: دووه‌مین ده‌ئیت (تحظر جميع أشكال التمييز) یه‌که‌مین وشه

هه‌ئه‌یه ﴿ تحظر جميع ﴾ ده‌بیت بوتریت ﴿ يحظر ﴾. وشه‌ی و (مكوناته) ده‌بیت بکریت به

(مكوناتها) چونکه نه‌و (ها) یه بۆ کوردستان ده‌گه‌ریته‌وه‌و ناوی ولات و خیل، ده‌شی به‌میینه

یان نی‌رینه به‌کاربه‌ئیریت، به‌لام له‌به‌رئه‌وه‌ی له هه‌موو شوینه‌کانی ئەم ده‌ستوردا به‌میینه

به‌کارهاتوو، نابیت لی‌رده‌ا له‌و هیله‌ ده‌رچین.

هه‌روه‌ها رسته‌ی ﴿ ولا يمنع مبدأ المساواة تصحيح آثار وتبعات الظلم الواقع في الماضي

من قبل أنظمة الحكم السابقة بحق مواطني كردستان-العراق ومكوناته القومية والدينية

واللغوية ﴾ رسته‌یه‌کی لاوازه و تا سنوریک نامه‌فهومه، ئەوه‌ی که جیی بۆچونی جیاواز له

واتای ئەم رسته‌یه‌دا ده‌کاته‌وه: نه‌بونی دنیاییه‌ له‌وه‌ی که نایا ﴿ مبدأ المساواة ﴾ بکه‌ری

فیعلی ﴿ يمنع ﴾ ه، یان ﴿ تصحيح ﴾ ه؟ به‌و هیوایه‌ی که چاره‌سه‌ر بکریت، حه‌زده‌که‌م

ئه‌وه‌ش وه‌بیر به‌ئینه‌وه‌ که ده‌ستوری عی‌راق به‌وردی ﴿ سه‌رو بۆرو ژیری ﴾ بۆ هه‌موو نه‌و

وشانه‌ کردوو که جی‌گای دوودئیییه‌ و نازانه‌ ئەم ده‌ستورە‌ی خو‌مان بۆ‌وا به‌شپه‌رزه‌یی

به‌رچاوده‌که‌وئیت؟ بۆ سه‌رو بۆر بۆ وشه‌کانی نه‌کراوه، ئەم که‌مه‌ته‌رخه‌میه‌ بۆ؟

٣٣) مادهی (٢٢)، برڳه‌ی دووه‌مین ﴿ يحظر حجز أي شخص ولا يكون التوقيف أو الحبس أو

السجن الا وفقا للقانون ﴾ ده‌بیت رسته‌ی ﴿ لا يكون ﴾ بگۆریت به ﴿ لا يحصل ﴾، چونکه وه‌ک

له سه‌ره‌تادا گۆتم فیعلی ناقیسی ﴿ كان / يكون ..... ﴾ نه‌و کاته‌ی که ده‌بیته‌ کرداری

سه‌ره‌کی له رسته‌دا، هی‌زی رسته‌که که‌مه‌ده‌کاته‌وه، باشتر وایه بگۆرین به (لا يحصل)، هه‌روه‌ها

﴿وفقا للقانون﴾ بکریت به ﴿وفق القانون﴾، له راستیدا رسته که هر هه مووی پیوستی به دارشته وه هه یه، چونکه نالۆزو ره کیکه.

(۳۴) مادهی (۲۲) دوو برگی (۹، ۱۰) ده بیته له جیاتی ﴿لا يجوز محاكمة﴾ بوتریت ﴿لا تجوز محاكمة﴾ یان (تمنع محاكمة).

(۳۵) مادهی (۲۴)، برگی (۵) رسته یه کی لاوازه و واتای پر به پر نادات به دهسته وه: ﴿للعامل الحق في أجر متساو على العمل المتساوي﴾، تکایه چاره سه ری بکه ن و عه رب هه رگیز رسته ی وا لاوازی نه و توه.

(۳۶) مادهی (۵۳)، برگی (۳)، نه م تیگسته ده شیته خویندنه وه ی جیا جیای بو بکریت: ﴿تشریح القوانين في اقليم كردستان ويشمل ذلك تعديلها أو إلغائها﴾، به هیج شیوه یه که هه لوه شان وه، و اتا (إلغاء)، ناکاته (تشریح) که دروستکردنه، ده بوو نه م برگی به بکرایه به دوو به شی جیا واوازه وه.

(۳۷) نه گه ره له روانگی نه م ده ستوره وه سهیری ده سه لات بکه ین ده بینین تیکه نه یه که له یاسای په رله مانی و سه روکایه تی و زور جاریش په رله مان خراوته په راویزی سه روکایه تی به وه، نه م حالته ته له نیستا و داهاتوودا کاریگه ری ترسناکی ده بیته بۆ سه ر به ریوه بردنی و لات. له مادهی (۵۳) برگی چواره مدا هاتوو که په رله مان ده توانیته به ۲/۳ ی نه ندانمان له سه روکی هه رییم بیچیته وه، له هه ندیک حالته تدا وه: ﴿إتخاذ إجراءات الاتهام لرئيس إقليم كردستان أو نائبه بموافقة ثلثي أعضاء البرلمان وذلك على أساس الحث في اليمين الدستورية أو انتهاك خطير للدستور، الخيانة العظمى، الحث في اليمين الدستورية﴾، به ره هه رشت ده بیته وشه ی ﴿خطير﴾ لا بیریته بو؟ چونکه نه گه ره سه روک (انتهاك) ی ده ستوری کرد به لام ﴿خطير﴾ نه بوو، نیتر نابیته لیپیچینه وه ی له گه ل بکریته؟! دياره نه مه جوریکه له چاو پۆشین! له ده ستوری عیراقیشدا وشه ی ﴿خطير﴾ نییه و نازانم نه مه ی خو مان بو نه و چاو پۆشین ی کردوو؟! له لایه کی تره وه بو ۲/۳ ی په رله مان رازی بی و بو ﴿الاجلیة المطلقة﴾ نه بیته، وه که له ده ستوری عیراقدا هاتوو، دياره ۲/۳ ده کاته (۷۲) ده نگ به لام ﴿الاجلیة المطلقة﴾ ده کته (۵۶) ده نگ، هه ربو نه وه ی که خوینه ر راسته وخو به راورد له نیوان ده ستوری عیراق ده ستوری هه ری می کوردستاندا بکات، مادهی (۶۱)، برگی (۶)، لقی (أ، ب) ی ده ستوری عیراق ده بیته:

أ- مساءلة رئيس الجمهورية بناء على طلب مسبب بالأغلبية المطلقة لعدد أعضاء مجلس النواب.
ب- إغفاء رئيس الجمهورية بالأغلبية المطلقة لعدد أعضاء مجلس النواب بعد إدانتها من المحكمة الاتحادية العليا في إحدى الحالات الآتية:

١- الحث في اليمين الدستورية.

٢- انتهاك الدستور

٣- الخيانة العظمى

بهراورد له نیوان دهقی ههردوو دهستوره کهدا، نهوه دهسه لینی که دهستوری به غدا له وهی هه ریم هاوچه رخانه تره، بو؟

١- وشه ﴿خطر﴾ ی تیانییه، واته هه ره نه وهنده ی سه روک لایدا لیپچینه وهی له گه ل دهکریت، نه مه له لایه ک له لایه کی تره وه وشه ﴿خطر﴾ ریژه ییه و دهشیت چه ندین تفسیری بو بکریت.

٢- دهستوری به غدا ﴿الأغلبية المطلقة﴾ یه، به لام نه مه ی خو مان ٢/٣ ی ژماره ی

په ره مان تارانه، که تا راده یه ک به نار ه حه ت نه و ژماره ی په ره مان تارانه ده سته که وی ت. که واته دهستوری هه ریم ده سه لاتی په ره مان ده خاته په راویزو هه یمه نه ی سه روکه وه و به ره و سیستمی سه روکایه تی ملده نی.

٣٨) ته نانه ت بو لابر دنی سه روکی وه زیرانی ش دهستوری هه ریم له ماده ی ٥٣ بر گه ی پینجه مدا ده لیت: په ره مان به ریژه ی ٢/٣ ده توانیت متمانه له سه روکی وه زیران سه نه یته وه، به لام دهستوری عیراقی له ماده ی (٦١) بر گه ی (٨، ب، ٣) دا ده لیت: په ره مان به ﴿الأغلبية المطلقة﴾ ده توانیت متمانه له سه روکی وه زیران سه نه یته وه، لی ره دا جاری کی تر بو مان رو ونده بیته وه که دهستوری کوردستان هیزه کان له دهستی سه روکی هه ریم و سه روکی وه زیرانی کوردستاندا کو ده کاته وه، له به رام به ره نه مه شدا روئی په ره مان که مده کاته وه! واته بر گه کانی دهستوری عیراق له م بو اره دا دیموکراسیانه تر مامه له له گه ل ده سه لاتی ده کات، دیاره نه ده بو و وابیت، چونکه نیمه هه می شه لای برا عه ره به کان مان شانازی مان به وه وه ده کرد که تاقیکردنه وه دیموکراسییه که ی هه ریم ده و له مه ندره له وه ی عیراق، به لام مه خابن نه وان پی شی نیمه یان دایه وه که نازانم بو؟

با نه وهش نه بویږم که برا عه ره به کمان تا سهر ئیستان ده نالیینن به ده دست (مه زه بگه رای / تایفه که رای شیعه و سونه وه و نه و کیشه میژوویه رقه که ی قوو لکر دوته وه تا سهر ئیستان، به لام خو لای نیمه ﴿ مه زه بگه رای و تائیضیه ت ﴾ نییه و نه وه دا پاریزراوین، که چی ده ستوره که ی نه وان به و هه موو کیشه یه وه نه وه ی نیمه شارستانی تره، نازانم بو؟! چون ده بیټ په رله مانی کوردستان به ده ستو و په نه جی خو ی که له بچه بکاته قاچ و ده ستی و کلیله که شی بداته ده ست لایه نی جیه جیکه ر؟!!

(۳۹) له ماده (۵۳) برگی (۲)، هه روه ها له ماده (۱۲۰) برگی (۱، ۲، ۳، ۴، ۵) دا هاتوو که په رله مان ده توانیټ گورانکاری له ده ستوردا بکات به پی کومه ئیک مهرج، له راستیدا گورانکاری له ده ستوردا به حاله تیکی پوزه تیف ده زانم، نه گهر مه به ست له هیئانه کایه ی دهقی پیشکه و توو گونجاو بیټ و له گه ل گورانکاریه کانی سه رده مدا بیته وه، به لام له م چرکه ساته دا و له ئیستادا که هیشتا بوار بو هه مووارکردنی ده ستور ماوه و نه خراوته را پرسیییه وه بو په رله مان چاره سه ری نه م که موکوریانه ناکات؟ بو گریټی ده ست ده خاته ده م؟ بو ده بیټ به ته نیا د. نوری تاله بانی نه لته رناتیقی نه م ده ستوره ی هه بیټ؟ نه ی نه و سه د په رله مان تاره بو لیکوئینه وه ی تیروته سه لیان له سه ر نه م ده ستوره نه نوی؟! نه گهر ره فزکردنی ده ستوره که هه ئویستی سیاسی بیټ، دیاره لیکوئینه وه ی توکمه سیاسه ت و سیاسه ت به یاسا کردنیشه!

له ولاته پیشکه و توو کانداه سهندیکا و ریکخراوه مه ده نییه کان و یاسانسه پروفیشنا له کان و ماموستایانی زانکوو که نیسه و پسپوره نیوده و نه تییه کان هاوبه شیده که ن له ره نگرشتنی ده ستوردا، چونکه خاوه نی ده ستور به ته نیا و ته نیا میله ته، ده ستوری سه رکه و توویش نه و ده ستوره یه که په یوه ندیییه کانی خه لک و ده سه لات له چوارچیوه یه کی به رچا وروونی شارستانیانه دا داریژی و ته نها به رژه وه ندی میله تیش مهرجه عیه ته که ی بیټ.

(۴۰) ماده ی (۵۵) برگی (۳) و (۴) دووباره یه و نکایه یه کیکیان لابریت.

(۴۱) ماده ی (۵۷) ده لیټ ﴿ قبل تسعین یوما علی الاقل لانتهاء ﴾ ده بیټ بوتریټ ﴿ من انتهاء ﴾ چونکه واتاکانی جیاوازن و له حاله تی ﴿ من انتهاء ﴾ دا مه به ست ناپیکئی و واتاکه ده گوریټ.

(٤٢) مادهی (٥٨) دهییت ﴿ في حالة حل البرلمان استنادا لحكم المادة ٥٦ من هذا الدستور او انتهاء مدة الدورة الانتخابية للبرلمان وتعذر إجراء إنتخابات جديدة أو تأخرها لظروف قاهرة يبقى البرلمان قائماً ويستمر في أداء مهامه وسلطاته الدستورية حتى ينتخب برلمان جديد وانعقاد جلسته الأولى ويعتبر مرسوم الحل موقوفاً لحين إجراء إنتخاب البرلمان الجديد ﴾، باشر وايه بوتريت ﴿ انتهاء مدة دورته الانتخابية ﴾، واته (برلمان) لابريت و پيوست به و دووباره كردنه وهيه ناكات. رستهی ﴿ حتى ينتخب برلمان جديد وانعقاد جلسته الاولى ﴾ باشر وايه بوتريت ﴿ وتنعقد جلسته الاولى ﴾ بؤنه وهی رسته يه کی (فيعلى) وهك خوئی بخريتته سهر ﴿ ينتخب ﴾.

(٤٣) له دهستوری عیراقیدا مادهی (٦٨) چوار مهرجی گرنگی داناوه بؤ بوون به سهرۆك

كۆمارو ده بیئت ههر چوار مهرجه كه بیئت :

أولاً: عراقيا بالولادة ومن أبوين عراقيين.

ثانياً: كامل الاهلية وأتم الاربعين من عمره.

ثالثاً: ذا سمعة حسنة وخبرة سياسية ومشهودا له بالنزاهة والاستقامة والعدالة والاخلاص للوطن.

رابعاً: غير محكوم بجريمة مخلة بالشرف.

به لام له دهستوری ههریمی کوردستاندا هیج مهرجیک نییه، که نه مه به بؤچوونی من خالیکی لاواز نه دات نهك به دهستور به لكو به سهرۆك و نه و گه له شی که هه ئیده بئیری.

هیوادارم له هه موارکردنی نه م دهستوردا مه رجه کان دهستنی شان بکرین، با نه وه شم بیرنه چیت که

مادهی (٧٧)، برگهی یه که م له دهستوری عیراقدا هاتووه که دهییت (یشترط في رئيس مجلس

الوزراء ما يشترط في الرئيس الجمهورية وأن يكون حائزاً الشهادة الجامعية أو ما يعادلها وأتم

الخامسة والثلاثين من عمره) واته ده بیئت سهرۆکی وهزیران وهك سهرۆکی عیراق، هه لگری

بروانامهی زانکویی بیت ، نیتر نازانم بؤ نه م حاله ته شارستانیه گرنکه له دهستوری نیمه دا

نه هاتووه؟!

(٤٤) بؤ هه لبژاردنی جیگری سهرۆکی ههریمیش هیج مهرجیک دانه نراوه و پيوستی به دهنگدانى

﴿ الاغلبية المطلقة ﴾ ی په رنه مان هه یه، واته ناسانکاریی بؤ کراوه، باشر و ابو به کوی ٢/٣ ی

دهنگى ئەندامانى پەرلەمان بېيت، بۇئەۋەى زۆرتىن رەزامەندى ئە پىشتەۋە بېيت و ﴿إجماع﴾ ياكى ھەبېت ئەسەر لېھاتوۋى ئەو كەسايەتتە .

با ئەۋەشم ئەيادەنە چىت كە باشتر وابوو سەرۈك ئە جىياتى جىگرىك دوانى ھەبوايە ، بۇ زىاتر ھاۋبە شىكردنى پىكھاتە سىياسىيە كانى كوردستان و تاقىكردنەۋەى بە غدايش باشترىن نمونەيە ، چونكە ئەم حالەتەدا متمانەى لايەنەكان بە ھەئسوكەۋتى سەرۈكايەتى زۆرتدەبېيت و ھەنگاۋەكانىش شەفافتدەبن و قورسايى سەرۈكايەتى ھەرىم بۇ بىرپارەكان باشتر ئەسەر زەمىنەى واقع بەدەردەكەون .

۴۵) مادەى (۶۴) ئەگەرى دووجار ھەئبىژاردنەۋەى سەرۈك ئەسەلمىنى و دەبېت ھەئبىژاردنەكەى سالى ۲۰۰۹ بە جارى دوۋەى ھەئبىژاردنى سەرۈك حىساب بىكرىت ، بەرپىز نىچىرقان بارزانىش ئە چاۋپىكەۋتنىكدا ئەو راستىيەى دوۋپاتكردەۋە كە سەرۈك جارىكى تر خوى ھەئنا بىژىرئىتەۋە واتە نابېت بە سى جار ئەمەش جىگى دئىيايە .

۴۶) مادەى (۶۵) : ﴿يمارس رئيس الاقليم الصلاحيات التالية إضافة الى أية صلاحيات اخرى تمنح له بقانون﴾ ، نازانىن رستەى ﴿إضافة الى أية صلاحيات اخرى تمنح له بقانون﴾ چ دەسە لاتىكى زيادى ترە كە دەبە خىرىتە سەرۈكى ھەرىم بە ياسا رىكەدە خرىتە ئەمەش جورىك ئە تەمومژ دروستدەكات . وشەى ﴿أية﴾ كە ئە عەرەبىدا بە (أي الكمالية) ناسراۋە و ، گوزارشت ئە رەھاو زۆردەكات ، ئە قورنانى پىرۇزدا ھاتوۋە ﴿وسيعلم الذين ظلموا أي منقلب ينقلبون﴾ لىرەدا مەبەست ئە وشەى ﴿أي﴾ ە ، ئەگەر رستەى ﴿إضافة الى أية صلاحيات اخرى تمنح له بقانون﴾ لابىرىت ئەو تەمومژە نامىنىت . نازانم بۇ سەرۈك بە جىھىننەى ئەو ھەموو ئەرك و دەسە لاتەى پى بسپىردىت ؟ ئايا ئەو ھەموو دەسە لاتە كارناكاتە سەر ئەداى سەرۈك ؟

۴۷) مادەى (۶۵) ئە بىرگەى شەشدا ھاتوۋە كە سەرۈك بوى ھەيە : ﴿إصدار مرسوم بإقالة الوزير بناء على اقتراح رئيس مجلس الوزراء﴾ ، واتە ھىزو دەسە لات دراۋەتە دەست سەرۈك و سەرۈك ۋەزىر ئەسەر حىسابى پەراۋىزخستنى پەرلەمان ، بەلام ئە دەستورى عىراق مادەى (۶۱) بىرگەى ۸ ، ا / دا دەئىت : ﴿لمجلس النواب سحب الثقة من أحد الوزراء بالأغلبية المطلقة..... الخ﴾ ، ھەرۋەھا ئە مادە (۷۸) ى دەستورى عىراقدا ھاتوۋە كە سەرۈك ۋەزىران بوى ھەيە ۋەزىر لابەرىت بەلام بە رەزامەندى پەرلەمان ﴿وله الحق بإقالة الوزراء بموافقة مجلس النواب﴾ ، كە واتە

دهستوری عیراق دیموکراسیانه تر کیشهی لایه نه (جیبه جیکه ره کان) چاره سه رده کات له دهستوره که ی هه ری می کوردستان ، هه رچه نده ماده ی (۵۰) ی دهستوری هه ری می کوردستان تاراده یه ک په یوه ندیداره به م با سه وه ﴿ یكون حجب الثقة عن رئيس الوزراء بموافقة ۲/۳ ثلثي أعضاء البرلمان وعن الوزير بموافقة الاغلبية المطلقة من أعضاء البرلمان ﴾ ، نه م ماده یه به هیلیکی هاوته رییدا ناروات له گه ل ماده ی ۶۵ ، بر گه ی شه شدا و جوړیک له تیکه ل و پیکه لئ تیدایه و ده بی ت چاره سه ربکری ت ، دوا ی نه وه بوچی وه زیرو سه روک وه زیران به یه ک ریژه لانه برین ؟

(۴۸) ماده ۶۵ ، بر گه ی ۸ ده ئی ت : ﴿ إعلان حالة الطوارئ بعد التشاور والاتفاق مع رئيس البرلمان ورئيس مجلس الوزراء في حالات الحرب أو الاحتلال أو العصيان أو الفوضى أو الكوارث الطبيعية ..... الخ ﴾ ، واته سه روک بو ی هه یه که ریکه وتن له گه ل سه روکی په رله مان و سه روک وه زیراندا باری ناسایی رابگه یه نی ت ، واته سه روکی په رله مان کراوته فهو توه فو تو کو پی (۱۱۰) په رله مانتار ..... ! . مانای سر کردنی په رله مانه نه م بریاره گرن گه دا ..... ! هه ر له دوا ی نه م چه ندرسته یه ده ئی ت ﴿ وتكون التمديدات اللاحقة بموافقة الاغلبية المطلقة لاجراء البرلمان ﴾ ، واته په رله مان بریاری راگه یان دنی (باری ناسایی) نیسه ندر او ته وه ، به لام بریاری در یژ کردنه وه ی پیدراوه ..... ! ! بانه وه شمان له بیر نه چیت که هه ردوو ووشه ی (العصيان / الفوضى) خویندنه وه بو چونی جیا جیا هه لده گری ت و ده سه لات له وان هه یه باش به کاری نه هی نی ت و خو پیشان دان و نار هزایی جه ماوهر به عصیان و فهوزا له قه له م بدات واته په رله مان پاشکو یه کی بی ئیراده ی سه روکی په رله مانه ، نه مه له کاتی کدا که سه روکی په رله مان به پی ی زورینه و که مینه نو ئی نه ری ژماره یه ک په رله مانتاره نه ک هه مووی ! به لام ماده ی (۶۱) ی دهستوری عیراق بر گه ی ۹ ، ا ده ئی ت : ﴿ الموافقة على اعلان الحرب وحالة الطوارئ بأغلبية الثلثين بناء على طلب مشترك من رئيس الجمهورية ورئيس مجلس الوزراء ﴾ ، واته رو ئی سه ره کی بو دیاری کردنی دوخی شه ر یان (باری ناسایی) ده بی ت به ده ست ۲/۳ ی په رله مان بی ت ، هه ر بو یه ناشی ت هه ر گیز بریاری تر سنا کی راگه یان دنی شه ر یان ﴿ حالة الطوارئ ﴾ به ده ست سئ که سه وه بی ت ، چونکه میزاج و سوزو هه ست و بیرو نه قل و حیکمه ت و نه زموونی (۷۴) نه ندای په رله مان له (۳) که س واقعی تره و که متر قابیلی هه ل ه یه و نه مه یه حیکمه تی دیموکراسی هت (نه گه ر هه ل ه ، یان تاوانی کیان دهره ق به میله ت کرد نه وا باجی هه ل ه که و تاوانه که یان دابه شبی ت به سه ر ۷۴ که سدا با شتره وه ک له ۳ که س) ، نه م خاله دا ده گه یه نه نه و

قه ناعه تهی که دهستوری عیراق نیجگار واقعی تره له وهی خو مان ، ده ئین قسه قسه راده کیشی ،
ماوهیه که سه رۆک وه زیرانی عیراق داوای دهسه لاتی زۆرتر ده کاو دهیه ویت به رهو ﴿ سه رۆکایه تی
﴿ بروت ، بهنده له راگه یان دنی کدا نه وه ههنگاوهم به ترسناک له قه نه مداو داوام له په رله مان
کرد که به دهنگ نه وه داواکارییه وه نه رۆن چونکه نه مه به رهو دیکتاتۆریه تمان ده بات ، به لام ﴿
علي الاديب ﴿ که که سی دووهی حزبه که ی مالیکیه ، به گائته جارپییه که وه پیی گوتم : ﴿ نیوه له
کوردستان داوای سه رۆکایه تی ده که ن و لی رهش دژی ده وه ستنه وه ، تا که ی (الکیل بمکیالین □
بانیکه و دوو هه وا) ﴿ . دیاره هیچ وه لامیکم پی نه بوو !

٤٩) مادهی (٦٥) ، برهگی (١٢ ، ١٣) ده ئیت : سه رۆک بوی هه یه که ریگابادات به هاتنه ناوه وه ی
هیژی چه کداری حکومه تی فیدرالی به غداد بو کوردستان ، یان نار دنی هیژی پيشمه رگه و ناسایش
بو دهره وه ی هه ریم به ره زامه ندی په رله مان ، به لام نه یگوتوه به چ ریژه یه ک ، ٢/٣ یان ﴿ الاغلبیه
البيسطة ﴿ یان ﴿ الاغلبیه المطلقة ﴿ ، به بوچوونی بهنده ، له بهر گرنگی بابه ته که نه گه ر به
ریژه ی ٢/٣ بیت کونکریتی تر ده بیت .

٥٠) مادهی (٦٢) ده ئیت : ﴿ ینحی رئیس الاقليم أو نائبه من منصبه اذا ادين من قبل المحكمة
الدستورية في الاقليم بناء على اتهامه من قبل برلمان كوردستان بأغلبية ثلثي عدد أعضائه
بالحنث باليمين الدستورية أو لانتهاك خطير للدستور او ارتكاب الخيانة العظمی ﴾ ، واته
سه رۆکی هه ریم یان جیگره که ی لاده برین نه گه ر مه حکمه ی دهستوری تاوانباریان بکات و ٢/٣ ی
په رله مانیش تۆمه ت بدنه پالیان به بوچوونی بهنده نه گه ر نه و ٢/٣ بکریته (الاغلبیه المطلقة
(با شتر کاره که راده په رینری و هه میسه سه رۆکی هه ریم و جیگره که ی خو یان دوورو په ریز ده گرن
له هه نه .

مادهی (٦١) برهگی (٦ ، ب) دهستوری عیراق نالییت به ٢/٣ به لکو ده ئیت به ﴿ الاغلبیه المطلقة
﴿ ، واته نه م شارستانی تره له دهستوره که ی هه ریم ، با نه وهش نه بویرم ، که هه ردوو دهستوره که
واته عیراق و هه ریم که وتونه ته گیزاویکی قانونی سهیره وه ، بو ؟
باشه نه گه ر ﴿ المحكمة الدستورية ﴾ سه رۆکی تاوانبا کردو په رله مان بریاری نه دا و ره زامه ند
نه بو ، نایا سه رۆک ده مینیتته وه ؟ تیکسته که چاره سه ری نه م نیشکالیه ته ی نه کردوو وه نازانم بو
؟ باشه نه گه ر سه رۆک له لایهن ﴿ المحكمة الدستورية ﴾ وه نیدانه کرا به یه کیک له و سی تۆمه ته ،
چون ده بی پارله مان ده ست بکیشیتته حوکمی (قضاء) وه ؟ نایا نه مه ده ستکیشانه ناو ﴿ قضاء

﴿ نيبه و دەرچوون نيبه له ياسای عيراقى ؟! ، چونكه هه ميشه دهستورى عيراقى داواى جياکردنه وهى هه رسى دهسه لاتته كه ﴾ فصل السلطات ﴿ دهكات و نايه ويى سنوره كانيان ببه زياريت و تيكه ل بكرين ، به بوچوونى من دهبيت په رله مان به ﴾ الاغلبية المطلقة ﴿ داوا له مه حكه مهى دهستورى بكات بو ليبيچينه وه له سه روک و دوا بريار به دهست مه حكه مه وه بيت و خو نه گهر جه نسه كه هاوبه ش بيت له نيوان په رله مان و مه حكه مهى دهستوريدا ، روبه رو بوونه وه و گه يشتن به نه نجامه كه ش زووترو شه فافانه تر دهبيت .

* بوونى پانتاييهك له نيوان بريارى مه حكه مه وهك هيىزى ياسا و خاوه ن بريار ، به لگه ي له دهست دانى جوړيك له متمانه يه له نيوان خودى نه ندامه كانى مه حكه مهى دهستورى و نه و بريارانه ي كه دهريده كهن ، له لايه كى تره وه ماده ي ٩٧ دهستور دهبيت : ﴿ احكام المحكمة الدستورية نهائية وملزمة ﴾ ، كه واته به هيچ شيويهك پيوستمان به رهامه ندى په رله مان نيبه بو لابردي سه روک له و حالته تداو ، ته نيا ريگاش بو دهر بازبوون له و كي شه يه پشت به ستنه به مه حكه مهى دهستورى .

(٥١) ماده ي (٦٥) برگه ي (١٩) ، سه روک بوى هه يه كه ﴿ اصدار مرسوم بتعيين القضاة ورئيس هيئة الاشراف القضائي ورئيس واعضاء الادعاء العام بعد ترشيحهم من قبل مجلس القضاء لاقليم كردستان ﴾ به لام دهستورى عيراق له ماده ي (٦١) ، برگه ي (٥) ، ا(١) دهبيت : ﴿ يختص مجلس النواب بالموافقة على تعيين كل من رئيس واعضاء محكمة التمييز الاتحادية ورئيس الادعاء العام ورئيس هيئة الاشراف القضائي بالاغلبية المطلقة ﴾ ، به راورد كردن له نيوان نه م دوو دهقه دا پيمان دهبيت كه : ليه نندنه وهى نه وه دهسه لاتته له په رله مانى كوردستان و سپاردنى به ﴿ مجلس القضاء لاقليم كردستان ﴾ ، گرد كردنه وهى هيىزه لاي سه روكى هه ريم ، چونكه خودى نه م ﴿ مجلس القضاء ﴾ يه سه رو كايه تى هه ريم دهستنيشاني دهكات ، واته هه مان دهسه لات دريژده بيتته وه بو دانانى قازى و نه وانيترو نه مه جوړيكه له سر كردنى وزه كانى په رله مان و برياره كانى .

(٥٢) ماده ي (٦٥) برگه ي ٢١ كردنه وهى نوسينگه ي تاييه تى هه ريم له دهو له ته بيان يه كاندا باس ده كات ، به لام به گه رانه وه بو ماده ي ٧٤ برگه ي ١٤ ، نه ركى رهامه ندى خستوته سه ر په رله مان به لام ريژه كه ي ديارينه كردوه و نازانين به ﴿ الاغلبية المطلقة ﴾ يه يان ٢/٣ يان ﴿ الاغلبية البسيطة ﴾ يه ؟ تكايه با چاره سه رى نه م ته م و مژه بكريت .

٥٣) مادهی ٦٥ برکەهی ٢٢ دەئیت: ﴿ اصدار مرسوم بتعيين اصحاب الدرجات الخاصة بناء على ترشيح الوزير المختص وموافقة مجلس الوزراء ﴾، واتە رەزامەندی پەرلەمان لایراوە، نازانم بۆ؟ ئەو پلەو پۆستە تاییبەتانه کە هەندیکیان لە ئاست دەسلاتی وەزیردان ئیجگار گرنگن بۆرۆی پەرلەمان لە ئاست هە ئیژاردنیاندا سەردەکریت ؟! بەلام دەستوری عیراق رۆی سەرەکی داووتە پەرلەمان وەک ئە مادهی (٨٠) برکەهی (٥) دا هاتووہ ﴿ التوصية الى مجلس النواب بالموافقة على تعيين وكلاء الوزارات والسفراء وأصحاب الدرجات الخاصة ورئيس أركان الجيش ﴾، ئەوہی ئیجگار سەرنجەم رادەکیشت، ئەم دەستوری کوردستانە دەیهوئیت کە لەبجە بکاتە دەست پەرلەمان و پەراویزیکیات، نازانم بۆ ؟ ئەری چی نەکرا بۆ هە ئیژاردنی پەرلەمان ؟ ئایا گەل کە سەرچاوەی دەسلاتە دەنگی بۆ نەداون ؟ کەواتە بۆ سەرکەز بکرین و دەسلاتی یاسایانلیبەسە ندریتەوہ ؟!

٥٤) مادهی (٦٥) برکەهی (٩) دەئیت: سەرۆک بۆی هەیه کە ﴿ العفو الخاص عن المحكومين بموجب القانون ﴾ ئەم دەقە زۆر رەهاو کراوہیە و دەشیت بێستریت بە کۆمەئیک بە نەدوہ، سەرنجەدن ئە مادهی ٧٣ برکەهی (١) دەستوری عیراقدا چەند بە شەفافانە هاتووہ: ﴿ يتولى رئيس الجمهورية.. إصدار العفو الخاص بتوصية من رئيس مجلس الوزراء بإستثناء ما يتعلق بالحق الخاص والمحكومين بإرتكاب الجرائم الدولية والارهاب والفساد المالي والاداري ﴾، ناییت ئەم لایەنە گرنگانە هە ئگیری بۆ (وینظم بقانون)، دەبییت ئە دەقە کەدا راستەو خو ئاماژەیان بۆ بکریت).

٥٥) مادهی (٦٥) برکەهی ٢٣ دەئیت: ﴿ منح الرتب العسكرية لضباط وحرس الاقليم (پیشمەرگە) وقوى الامن الداخلي وفصلهم واحالتهم على التقاعد بمرسوم وفق القوانين النافذة ﴾، یە کەم نازانین ئەو یاسا (جیبە جیکەرانە) کامانەن و چۆن ؟ دووہم: وەزارەتی ناوخۆو پیشمەرگە بەرپرسی یە کەم و دەبییت پیشنیاری ئەو پلە بە خشین یان لایردن یان خانە نشینکردنە ئەو دوو وەزارەتەوہ بەرزبکرینەوہ، دەس و الاکردنی سەرۆکی هەریم بۆ ئەو کارانە جوړیک ئە پشیوی و تاکرەوی دینیته ئاراوہ، چونکە تا ئیستا بەشیکی فرە ئە دەرەجە دارەکانی نیو هیزی پیشمەرگە مەرچی یاسای نیزامییان نییە و جوړیک ئە میلشیات مەشرەبن، با ئەو شەم ئە یادنە چیت کە دەبییت ﴿ وفصلهم واحالتهم على التقاعد ﴾، (و) ه کە بکریت بە ﴿ أو ﴾ چونکە بۆ دابەشکردنە (التقسيم).

٥٦) مادهی ٦٦ دهئیت (یحدد راتب ومخصصات رئیس إقليم كردستان ونائبه بقانون) دهئیت
ویقره البرلمان ﴿ ی بۆ زیاد بکریت.

٥٧) مادهی (٧٠ ، ٧١) باسی مهرجه تاییه تیه کانی بوون به سه رۆک وهزیرانی تیدانییه و نه مهش
به خه وشیک داده نریت، به لام دهستوری عیراق له مادهی (٧٧) دا دهئیت : اولاً : / (یشرط فی
رئیس مجلس الوزراء ما یشرط فی رئیس الجمهورية وأن یكون حائزاً الشهادة الجامعية أو
ما یعاد لها ، وأتم الخامسة والثلاثین سنة من عمره) واته باسی مهرجه کانی سه رۆک وهزیران و
وهزیرانیشی کردوو به هیوایه ی چاره سه ری نه م کیشه یه بکریت، چونکه شه رعیه تدان به بوونی
نه و مهرجانه پۆسته کان دوورده خاته وه له لادان و بازدان به سه ری یاسادا و ریژیکیش ده به خشیته
نه و پۆسته.

٥٨) له مادهی ٧٠، ﴿ اولاً ﴾ ، دا وتراوه ﴿ یتألف مجلس الوزراء من رئیس مجلس الوزراء ونائبه
أو نوابه والوزراء ویحدد تشکیله بقانون ﴾، رسته که هه ئه یه، ده بو بوترایه (و ناییه)، چونکه
وشه ی (نواب) کویه وه له (٣) بۆ (مالانهایه) دهئیت.

٥٩) دهقی سویند خواردن که له بهردهم په رله ماندا له مادهی ٧١ ی دهستوری هه ریما هاتوو،
نه گهر به راورد بکریت له گه ل دهقی دهستوری عیراقدا که له ماده (٥٠) دا هاتوو نه وه ی عیراق
قورس و گشتگیره وه به پرسپاریتی فره تر ده خاته بهردهم کار به دهسته بالاکانه وه وه ده یانبه ستیته وه
به خزمه تی گه ل و نیشتمانه وه، هیوادارم له شیوه ی دهقی سویند خواردنی دهستوری عیراق بخریته
دهستوره وه، با نه وه شم له یادنه چیت که رسته ی ﴿ أقسم بالله العظیم ان أحافظ مخلصاً علی وحدة
شعب وارض كردستان-العراق ﴾ پتر له واتا و بۆ چونیک هه ئده گریت و سه رنجیکی وردی
بونیا تگه رانه (الاسلوبیه)، ده مانگه یه نیته نه وه نه نجامه ی که نه وه دهقه ده رگا داده خات
له بیر کردنه وه له خه یائی یه کپارچه یی خاکی کوردستان به هه موو پارچه کانیه وه و وینای (تصور)
نه وه دیوی رسته که جوړیکه له پاکانه کردن که : ﴿ بیر له فراوانکردنی یه کپارچه یی کوردستانی
عیراق ﴾ نه کریته وه، ئیمه لی رده داوا ی هه ر چوار پارچه که ناکه ین و نه مه بۆ نه م قوناغه
نهسته مه، به لام ناشکریت ئیمه به وجوره سوینده وه خومان ببه ستینه وه ! هیوادارم که
دارشتنیکی گونجاوتر بدوزنه وه، چونکه تیگستی یاسایی سه رکه وتوو بۆ چاره سه رکردنی چه مکی
وه ها گرنگ دهئیت داخراو ﴿ النص المطلق ﴾ بیت، بۆ نه وه ی خویندنه وه ی جیا جیای نه وتوی بۆ
نه کریت، که له نه نجامدا به سه ر خوماندا بشکیته وه.

٦٠) مادهی ٧٤، برکھی ههشت، سه بارهت به چۆنیتی وه به رهینان و به کاربردنی ﴿ استهلاك ﴾ نهوت و غاز، دهئیت ده بیئت به ره زامه ندی په ره له مان بیئت، به لام نه یوتوو به چ ریژه یهك ﴿ الاغلیبة البسیطة ﴾ یان ﴿ الاغلیبة المطلقة ﴾ یان ٢/٣، هیوادارم ده ستینشان بکریت، بوئه وهی له نیو خویندنه وهی جیا جیادا په ره له مان و حکومهت سه ریان لی نه شیوی.

٦١) ده توانریت ماده کانی (٧٨، ٧٩، ٨٠) بکریت به یهك ماده و هیج بیویست به و دریزکردنه وه یه ناکات.

٦٢) مادهی ٧٧ ﴿ السلطة القضائية في اقليم كردستان مستقلة وتتكون من مجلس القضاء، والمحكمة الدستورية، ومحكمة التمييز وهيئة الاشراف القضائي وهيئة الادعاء العام والمحاکم بمختلف درجاتها وأنواعها وهيئاتها وتنظم طريقة تشكيلها وشروط واجراءات تعيين اعضاءها ومساءلتهم بقانون ﴾، له م هه موو به شه گرن گانه دا، به ته نیا ﴿ المحكمة الدستورية ﴾ په یوه ندی به ره زامه ندی په ره له مانه وه هه یه وهك له مادهی (٥٣) برکھی ١٣ دا هاتوو. به لام ده سه لاته قه زانیه گرن گه کانی تر له ده ره وهی په ره له مان داده نرین و نه مهش واده کات که نه و پوسته گرن گانه بخرینه ژیر کاریگه ریتی ﴿ لایه ن و لایه ن خوازیه وه ﴾ و له دوا جاردا قه زا توشی شکست بیئت، به لام ده ستوری عیراق له مادهی ٩١، برکھی دوودا ده ئیت: ﴿ ترشیح رئیس واعضاء محكمة التمييز الاتحادیة ورئيس الادعاء العام ورئيس هيئة الاشراف القضائي وعرضها على مجلس النواب للموافقة على تعيينهم ﴾ وهك ده رکهوت ده ستوری عیراق شارستانی یانه تر بو کیشه کان ده روانیت، هه رچه نده له مادهی ٩١ ی ده ستوری عیراقیش درزیکی بجکوله ی تیادیه، نه ویش نه وه یه که شیوه و ریژه ی ره زامه ند یه که ی په ره له مان یه بیان نه کردوو.

٦٣) مادهی ٨٥ ده ئیت (تنظم بقانون المحاکم المختصة بالنظر في الجرائم ذات الطابع العسكري التي يرتكبها منتسبو قوات حرس الأقليم ((الپیشمه رگه)) وقوى الأمن الداخلي وفي الجرائم الواقعة فيما بين أفراد تلك القوات) له م په ره گرافه له رووی دارشته وه جوړیک له شل و شوئی پیوه دیاره و نامه فهومییه کی به خشیوه به ده قه که و ده بیئت چاره سه ربکریت، چه مکیک هه یه له نیوان ره وان بیژی ﴿ بلاغة ﴾ و گرامه ردا که پییده ئین (الرتب المحفوظة)، واته په پیره و کردنی زنجیره یی تاکه کانی رسته به پیی یاسای تاییهت، به لام له م چه مکه له م ده قه و گه لی ده قی تردا به جی نه هاتوو و تاک و لو که وتوو و واتا کانی به شه فافی نه داوه به ده ستوه.

٦٤) مادهی ٨٩ ﴿ لكل من يصيبه ضرر نتيجة تصرف خاطئ او إهمال من منتسبي الدوائر والهيئات الحكومية لاقليم كردستان أثناء مزاولتهم لأعمالهم حق المطالبة بالتعويض من الجهات المذكورة ﴾ زمیری (هم) له وشه كانی ﴿ مزاولتهم لأعمالهم ﴾ دهكریت بگه رینریتته وه بو ﴿ منتسبي الدوائر ﴾ و دهكریت بگه رینریتته وه بو ﴿ لكل من ﴾ ، واته دهقیكى كراوهی فشوته ، تكايه با چاره سهر بكریت ، چونكه نه م جوړه تيكستانه ، كيشه بو مه حكه مه و پاریزهرو هاوولاتی دروستده كهن .

٦٥) مادهی ٩٠ رستهی ﴿ وللمحكوم له الحق في رفع الدعوى مباشرة الى المحكمة المختصة ﴾ نازانم وشهی (له) له ورسته یه دا و اتا و مه به ست ناگوریت ؟

٦٦) مادهی ٩٢ برگه یه كه دهئیت : ﴿ تشكل المحكمة الدستورية من سبعة اعضاء بما فيهم الرئيس يتم اختيارهم من بين القضاة... ﴾ ده بیټ له جياتی ﴿ بما فيهم ﴾ بووتریت ﴿ بمن فيهم ﴾ ، چونكه به یاسای گرامه ری عه ره بی (ما) بو ناعاقله و (من) بو عاقله و من مافم به سهر لادان له قاعیده وه نییه !

٦٧) مادهی ٩٥ برگه یه شه شه م سه باره ت به مو حاکه مه كردنی سه روکی هه ریم یان جیگره كه ی دواى تومه تبار كردنیان له لایه ن په رله مانه وه ﴿ محاكمة رئيس أو نائب رئيس اقليم كردستان بعد اتهامها من قبل البرلمان وفقا للمادة ٦٢ من هذا الدستور، ولأدانة الرئيس أو نائبه يستوجب موافقة ما لا يقل عن خمسة من اعضاء المحكمة ﴾ ، به ر له هه رشت ﴿ يستوجب ﴾ هه له یه و ده بیټ ﴿ تستوجب ﴾ بیټ ، نه م ماده یه توړیکه كه تییکه وتی نایه یته دهره وه ، گریمان په رله مان رازیوو به تاوانبار كردنی سه روک یان جیگره كه ی ، به لام مه حكه مه ی ده ستوری به ریژه ی ٥/٧

نه ندامه كانی رازینه بوون ، چی ده بیټ؟! هیچ ، واته ریسه كه ده بیټته وه به خوری!! باشه مه حكه مه ی ده ستوری كه بریاری تاوانكارییدا ، ئیترچ پیویسته په رله مان ده خاله ت له قه زادا بکات و نه مه لادانه له ده ستور ، دواى نه وه ریژه ی ٥/٧ مان بو چیه له نه ندامانی مه حكه مه ی ده ستوری ، نه وه ی گرنگه به ته نیا بریاره كانی مه حكه مه ی ده ستوریه و هیچی تر ، ده ستوری عیراق له م هه نگاوهیدا شه فافتره ، وهك له ماده ی ٦١ برگه ی شه شه مین (ب) ده ئیت (إعفاء رئيس الجمهورية ، بالأغلبية المطلقة لعدد من أعضاء مجلس النواب بعد إدانته من المحكمة الاتحادية العليا في إحدى الحالات الآتية :- ١/ الحنث في اليمين الدستورية . ٢/ إنتهاك الدستور ٣/ الخيانة العظمى . كه واته یاسا و ده ستوری سه ركه وتوو به پیی رینماییه جیهانییه كان نه و

دهستورو یاسایهیه که قابیلی پراکتیزه کردن بیټ و دووربیټ له گری و بابته تی لیکدا براوو دژ به یهک و پیچهل پیچ .

٦٨) له راستیدا په یوهندی نیوان شارهکانی کوردستان و پایتهخت (ههولیر) له بواره جیا جیاکاندا ته مومژی تیدایه، له لایهکی ترهوه رههایی دهسه لاتی به ریوه بردنی شارهکانی کوردستان به ریگوپیکی نه نجامنه دراوه و وادیاره دهسه لاتی قورسی پایتهخت بانی کیشاوه به سه ر شارهکاندا، به راوردی نه م حالته ته به دهستوری عیراقهوه، نهوه دهسه لیټیټ که دهستوری عیراق له مادهکانی (١١٧، ١١٨، ١١٩، ١٢٠، ١٢١، ١٢٢، ١٢٣) شیوهی ریڅخستنی دهسه لاتی له نیوان شارهکان و پایتهختدا له سه ر بنه رته تیکی یاسایی و ئیداری شارستانیانه تر دارشتهوو شارهکان دهستیان ئاوه لایه بو چاره سه رکردنی کیسه کانیان و به ته واوه تی ﴿لامه رکه زی﴾ فه راهم هینراوه .

نه وه ندهی سه رنجی یاسای پاریزگا و هه ریسه کانی عیراقم دابیټ و به راوردم کردبیټ له گهل نه وهی هه ریټ، یاساکهی عیراقم به شارستانیانه تر هاتوته پیش چاو، هه مووکات دانیشتهوانی شارهکان شاره زاترن له کیسه کانی خویمان وهک له یه کیټ که له پایتهخت دانیشتهوه ﴿صاحب الدار اداری بما فیها﴾، یه کیټ له دیارده هه ره به رچاوه کانی جیهانگیری ﴿تشظی﴾ یه واته په رتکردنی به ریوه به ریبه ئاویته گریداروه کانه، چونکه روتین و به ستنه وهی هه موو سه ره داوه کان به پایتهخته وه جوړیکه له ته گه ره خستنه به رده م گه شه سندن و پیشکه وتن و نه م سیستمی ﴿تشظی﴾ یه له ولاته هه ره پیشکه وتوه کاندای پراکتیزه کراوه نه نجامی سه رکه وتوشی هه یه، هیوادارم ئاورپیک له م لایه نه گرنه بدریټه وه و لانیکه م چاو له و عیراقه بکریت که به حساب ئیمه (١٢) سال بهر له و را په رینمان کردوه و ده بیټ یاسا کانی شمان له وان پیشکه وتوو شارستانیانه تر بن!!

٦٩) باشتر وابوو له مادهی (١٠٧) دا ﴿هیئة المجمع العلمي الكردي﴾ ببوایه و بخرایه ته تهک سی هه یه ته که ی دی، چونکه تا ئیستا گه وره ترین کیسه ی زمان روویکردوته هه ریټی کوردستان، نه گه روا بروات زمانی خویندنی قوتا بخانه کانیسه ده بیټه دوو زمان و به مهش کوردستانی عیراق گورزیکی که مه رشکیټی به رده که ویټ و ده بیټه دوو که لتورو دوو زمان و دواجاریش دوو نه ته وه!!

کاتیټ که له په رله مانی عیراق به نده به رگری له مادهی (٤) ی دهستوری عیراقم ده کردو داوامده کرد که ده شیټ پاسپورت پشکیټ که له زمانی کوردیشی تیدابیټ، یه کیټ له شوټینییه کان پییووتم به کام ﴿لهجة﴾ و خو ئیوه به دوو زمان له قوتا بخانه کان ده خوینن!! به هه ر حال

دەبوو هەینەى مەجمەعی عیلمی كوردی ئە دەستوردا ببوایە و پلانی ورد دابریژرایە بۆ زمانی ستانداردی كوردی، چونكە رژیمە یەك ئەدوای یەكەكانی عێراق بە سیستماتیک دەیانویست زمان و كەلتوری كورد بشیوینن و ئەهەجەكان بخەنە جیی زمانی یەكگرتوی كوردی بۆ پەرتکردنمان.

(٧٠) مادەى (١٠٩) ﴿یشکل مجلس یسمى (مجلس أمن الاقليم) یرتبط برئيس الاقليم وتحدد تشكيلاته ومهامه واختصاصاته وصلاحياته بقانون﴾، دروستکردنی ئەم مەجلیسە بابەتیکی گرنگە، بەلام تەمومژی پێوه دیارە و نازانریت كە كى ئەندامانی ئەو پۆستە دیاریدەكات و ئەسەر چ بنەمایەك و رۆئی پەرلەمان ئەو بواردە چى دەبییت و ژمارەى ئەندامەكانى چەند دەبن و كارەكانیان ئەو بواردە چى دەبییت، ئەم مادەیه ئەم چوارچیوویەى ئیستاداو بەو نادیارییە زیان دەگەینەى و ئەوانەیه جوریک ئە دئەراوکی ﴿قلق﴾ لای خەلك دروستبكات، تکیا بە شەفافی و سیستماتیک بییت، ئیستا ئە عێراقدا ﴿مجلس الامن الوطني﴾ هەیه، بەلام ئایەتى كارەكانى ناشەفافی و ئە دەستوردا نییه.

(٧١) مادەى (١١٨) دەئییت (بعد هذا الدستور مصادقاً عليه بعد موافقة اغلبيّة المصوتين من شعب إقليم كردستان عليه في إستفتاء عام) دوو جار وشەى ﴿عليه﴾ هاتوو و دوو مەیان زیادەیه چونكە ﴿عليه﴾ یەكەم ئە واتادا جیی دوو مەى گرتۆتەوه.

(٧٢) مادەى (١١٩) دەئییت : ﴿ في حالة تعديل تسلسلات مواد الدستور الاتحادي التي تم الأستناد عليها في هذا الدستور فليبرلمان كردستان /العراق بأغلبية اصوات الحاضرين تصحيح التسلسل المستند عليه﴾، ئەم رستەیه لاوازه، تکیا بە (تسلسلات) بگۆرن بە (تسلسل)، جگە ئەمەش گوتراوه ﴿فليبرلمان كردستان - العراق بأغلبية اصوات الحاضرين تصحيح التسلسل المستند عليه﴾، دەبییت ﴿تصحيح﴾ بکریت و بگۆریت بە ﴿تغيير﴾ یان ﴿تعديل﴾، چونكە کاتیك ﴿تصحيح﴾ بەکاردهیئیریت كە ﴿خطأ﴾ هەبو بییت و راستکرا بییتەوه، واتە ریزکردنی مادەکانی دەستور ئەم دۆخەى ئیستایدا هە ئە نییه، بەئکو ئەوهنده هەیه وەك دەستوری عێراق ریزبەندی بۆ نەکراوه. کەواتە ئەگەر بتەوئیت وەکو ئەوی ئییکەیت، دەبییت ریزبەندییەكەى بگۆریت واتە (تعديل)، ئەك راستیکەیتەوه (تصحيح).

(٧٣) مادەى (١٢٠) بڕگەى سیبەم ﴿على المحكمة الدستورية بعد مراجعتها للتعديل المقترح﴾، ئەم رستەیه هە ئەیه و پێویستی بە چاککردن هەیه و دەبوو بگوترایە ﴿التعديل المقترح﴾.

٧٤) مادهی (٢٤) برڳه‌ی (١) ده‌ئیت: ﴿ لكل شخص الحق في مستوى معيشي كاف لحياة كريمة ﴾، رسته‌یه‌کی لاوازه و ره‌کیکه و عه‌رب هه‌رگیز ناشاناییه به‌م جو‌ره تی‌کسته.

٧٥) مادهی (١٩) برڳه‌ی (١٩) ده‌ئیت: ﴿ يحظر الطرد الجماعي ﴾، نه‌م ماده‌یه پی‌ویستی به روونکردنه‌وه هه‌یه و به‌م شی‌وه‌یه‌ی ئیستی‌ای کی‌شه دروستده‌کات، بوچی؟ ئیستا له کوردستاندا بریاردراره کومه‌ئیک به‌نداو بکریته‌وه، پی‌ده‌چیت هه‌ندی‌ک دیهات به گوندنشینه‌کان چوئبکریت، یان بیریکی نه‌وت یان غازنیک گوندیک ده‌دو‌زیتته‌وه، دیاره ده‌بی‌ت خه‌ئکی گونده‌که له‌به‌ر به‌رزه‌وه‌ندی گشتی گونده‌که یان چوئبکه‌ن، ده به پیی نه‌م یاسای (١٩) یه نابیت چوئلی بکه‌ن چونکه ماده‌که ده‌ئیت ﴿ يحظر الطرد الجماعي ﴾، که‌واته ده‌بوو نه‌م رسته‌یه‌ی بو زیادبکرایه (لأغراض عرقية أو عنصرية أو عداوية).

٧٦) مادهی ٦٥ برڳه‌ی ١٤، ٤، ده‌ئیت (يجوز أن يكون المكلف بتشكيل الوزارة من بين أعضاء البرلمان أو من غيرهم) نه‌و که‌سه‌ی که سه‌رۆک هه‌ئیده‌بژیری‌ت بو پیکه‌نانی وه‌زاره‌ت، رووننه‌کراوه‌ته‌وه که له لیسته گه‌وره‌کانه، یان بچوکه‌کان یان کی؟! وشه‌ی ﴿ غیرهم ﴾ وه‌ک له پی‌شه‌وه با‌سمانکرد زور نه ناسراوه‌وه عه‌ربه‌کان پی‌یده‌ئین ﴿ من اللفاظ المتوعدة في الإبهام ﴾، راستر وابوو هی‌ما بو چوئیتی نه‌و که‌سه بکرایه، چونکه وشه‌ی ﴿ غیرهم ﴾ به پیی واتاکه‌ی ده‌شیت بیانیش بی‌ت؟! تکایه با چاره‌سه‌ری نه‌م کی‌شه‌یه بکری‌ت.

٧٧) مادهی ٦٨، اولاً، ده‌ئیت: ﴿ نه‌گه‌ر سه‌رۆک ئیستی‌قاله‌ی کرد، یان مرد، یان نه‌یتوانی کاره‌که‌ی به‌رپوه‌به‌ری‌ت، له ماوه‌ی (٦٠) روژدا ده‌بی‌ت سه‌رۆکی‌کی نوی هه‌ئبژیری‌ت وه نه‌و سه‌رۆکه نوییه ماوه‌ی چوار سال سه‌رۆکایه‌تی ده‌کات ﴾. ﴿ في حالة استقالة رئيس الاقليم أو وفاته أو إصابته بعجز يحول دون ادائه لمهامه الرئاسية ينتخب له خلف في غضون ستين يوماً لفترة أربع سنوات وفق المادة ٦٤ من هذا الدستور ﴾.

نه‌م ماده‌یه چهند درزیک‌ی تی‌دایه و کی‌شه دروستده‌کات:

١) نه‌گه‌ر له‌و (٦٠) روژهدا نه‌توانرا سه‌رۆک دابنری‌ت چی بکه‌ین؟ ده‌بوو چاره‌سه‌ر دابنرایه و هه‌روه‌ها نه‌ده‌بوو نه‌و ماده‌یه به‌ کراوه‌یی و بئ نه‌ نجام جی‌به‌یلرایه، چونکه نازانری‌ت، ئایا له‌و نه‌بوونی سه‌رۆکه‌دا بو‌شایی ده‌ستوری ﴿ الفراغ الدستوري ﴾ دیتته گۆری یان نا؟ ئایا په‌رله‌مان یان جی‌گه‌ره‌که‌ی سه‌رۆک، له‌و میان‌ه‌یه‌دا روئیان چیه؟!

۲) مادەكە دەرىنە خستووہ ئايا ھە ئېژاردنەكە بە ريفراندوم دەبیت يان بە چى؟ گريمان ماوہكە زورى نە ماپوو، ئايا بە چ رىگايەك سەرۆك ھە ئدەبژيردريت؟! ئەمانە ھەموو ناديارن.

۳) گريمان سەرۆك سى ساڭ و نيو سەرۆكايەتى ئە نجامداپوو، دوايى وازيھينا، يان مرد يان نە خوشكەوت، بۇچى سەرۆكى نويى دواى ئەو بۇ چوار ساڭ ھە ئېژيريت؟ بە بۇچوونى من سەرۆكى نويى دەبیت ﴿ الفترة المتبقية من السنوات الاربع ﴾ فەرمانرەوايەتى بکات، ئەك چوار سائى رەبەق، چونكە شيرازەى ھە ئېژاردنى نويى پشيوى تيدەكەويت، واتە ھە ئېژاردنى پەرلەمانى نويى ئەگەل ھوكمى سەرۆكى نويدا ليكدادەبرين!

۴) ئە مادەكەدا دەرئەخراوہ كە سەرۆكە نوييەكە ئە زورينەيە يان كى و مەرجهكانى چيپە و چۆن چۆنى سەرۆكى نويى بەو پەلە پەلە ھە ئدەبژيريت و چوار سائيش ھوكمودەكات؟! بە بۇچوونى بەندە، ئەم مادەيە ھەر ئە سەرەتاوہ بە لاوازيى ئەدايكبووہ و ھيوادارم چارەسەرى بۇ بدوزریتەوہ. (۷۸) مادەى ۲۲، بىرگەى شەشەم / ۲، دەئيت: ﴿ ليس للقانون الجزائي أثر رجعي الا اذا كان أصلح للمتهم ﴾ وشەى ﴿ أصلح ﴾ مەبەستى نە پيكاوہ و رستەكەى خاوكردوتەوہ، دەشيت مادەكە بە چەند گورانكاربيەك چارەسەربكریت:

۱) يان ئە جياتى ﴿ أصلح ﴾ بوتريت ﴿ صالحا ﴾.

۲) يان بگوتريت ﴿ ليس للقانون الجزائي أثر رجعي الا اذا كان في مصلحة المتهم ﴾.

۷۹) دانەرانى دەستور خائىكى ئيجگار گرنغيان فەرماوشكردووہ، كە ئەويش پيشاندانى كۆبوونەوہكانى پەرلەمانە ئە تەلەفزيونى دەولتەتەوہ بۇ ئەوہى ميللەت ئاگاي ئە سەرجهم ھە ئسوكەوتو و بىرکردنەوہ و چالاكى نوينەرەكانىيەوہ بيت و بزانيت ئايا بەرگرى ئە بەرژەوہندىيەكانى دەكەن؟ كامەيە ئۆپوزسيون و دەئيت چى؟! گفتوگوكان ئە چ ئاستيكدان و ژيانى نيو ھۆلى پەرلەمان چۆن دەگوزەرى؟ ئە مادەى (۵۳) دەستورى عيىراقدە ھاتووہ: ﴿ تكون جلسات مجلس النواب علنية الا اذا ارتأي لضرورة خلاف ذلك ﴾، ھەرچەندە من ئەگەل ئەم تىكستەشدا نيم و دەئيم با حالەتە دەگەمن و ئيجگار نھينبيەكان، بەتاييەتى ئەوانەى كە پەيوەندييان بە ئاسايشى ھەريمەوہ ھەيە، دەرئەخريىن بەتەنيا، جگە ئەوہ دەبیت ھەموو دانىشتنەكان ئە سەرەتاوہ بۇ كۆتايى پيشچا و بخريىن و ھاوولاتيش ئەو نيوەندەدا چاوى دەكریتەوہ و باشتر راديت ئەگەل فەزاي ديموكراسيەتدا.

له بهریتانیا (مجلس العموم) یه که یه کی راگه یاندنی تاییه تی هه یه و ته نانه ت زور جار جگه له دانیشتنه ناسایه کان چالاک و کوبوونه وهی لیژنه کان رائه گه یه نی و خه لکیکی زور نه لهای دهر برینی ناستی بیر کردنه وه وه و چالاک نوینه ره کانیا ن ده که ن و له و نیوانه یشه وه به رونا کبیری یاسایی و دیموکراسی نالوده و ناشناده بن.

ئه نجام گیرییه کانی لیکوئینه وه که

- ۱- نهم ده ستوره له پرووی دارشتن و فورمه وه لاوازه و ره کیکه ، به به راورد له گه ل ده ستوری عیراقدا ، دارشتنی نه و به پیزترو ره وانتر و کورت برترو ره ساتره .
  - ۲- له پرووی مهرجه کانی ریزمانه وه به دهر نییه له هه لهای دیار و بهرچاو .
  - ۳- دیباچه که ی هیج ناوریکی له ره مزو پیروزییه میژوو ییه کانی دیرینی کورد وه که نه ته وه نه داوه ته وه .
  - ۴- ده سه لاتی به ریوه بردنی له سیستمی پهر له مانیییه وه به ره و سه رو کایه تی راکیشاوه ، که نهمه پیچه وانهای ده ستوری عیراق و خواستی خه لک و سه رده مه .
  - ۵- ده قی کراوه ﴿ النص المفتوح ﴾ ی زور تیایه و نیشکالی دروست کردو وه .
  - ۶- هه ندیک له ماده کانی چاره سه ری کیشه کانی بو نه کراوه و به هه ئیه سیراوی به جیه ییشتوون .
  - ۷- له نیداره و به ریوه بردنی شاره کاندای مه رکه زییه تی پایته ختی (هه ولییر) ی پی باشتره له لامه رکه زی ، واته سستکردنی ئیراده ی نه نجومه نی شاره کان و زالکردنی پایته خت .
  - ۸- به به راورد له گه ل ده ستوری عیراقدا ، نه وی عیراق بهرچا وروون و شارستانیتره ، هه رچه نده نه ویش چه ندین کیشه ی خو ی هه یه .
  - ۹- هه ندیک برگه و ماده ی شمویی نی و له پانتاییه کی ته سکدا کیشه کان جیده هیلن .
  - ۱۰- خالبه ندی پشتگو یخراوه و کاریگه ریشی خستوته سه روا تا و مه به سه ته کان .
- له کوتاییدا بوونی نهم ده ستوره بو نهم قوناغهی نیستانان پیویستییه کی نه ته وه یی و حوکمداری نیجگار گرنگه و پیگهی نهم تاقیکردنه وه یه شمان توندوتولتر ده کات ، که واته ده بیت

كيشهكانى چارهسهر بكريت و ببيته ئاوينه يهكى بالا نماى سستى ديموكراسى، بو نه وهى هه موو
گه ل به ميهر و شانازييه وه دهنگى بو بدن.
ماوته وه نه وهى كه بليم نه م دهستوره نه گه ل نه وه هه موو درزو ده لاقه جورا و جورانه يدا، مادهى
گرنگ و شارستانيانه ي گه ش و روناكى تيڊايه و جيگاي خوشحاليه .

سهرچاوه كان :

- (١) دهستورى هه ريى كوردستانى عيراق
- (٢) دهستورى عيراق.
- (٣) دليل مبسط
- (٤) لتقييم مشروعات القوانين - UNDP

دوستوری شهریمی کوردستانی عیراق خویندنا و دیه کی نه گادیمیانهی بابه تی

د. رهئوف عوسمان
نه ندای په رله مانی عیراق